

Solymos Ede:

A keszthelyi halászcéh

Szakirodalmunkban régóta ismert a keszthelyi halászcéh. (JANKÓ 1902, 314—324. MALONYAY IV. 1912; 40—42. VAJKAI 1964; 72—76.) Jankó János részletesen ismerteti, miként gyűjtötte össze annak tárgyi emlékeit, és bőségesen idéz irataiból is. (JANKÓ 1902; 314—324.) Hogy mégis vállalkozunk a céhanyag feldolgozására, annak kettős oka van: egyrészt újabb adatok kerültek elő, másrészt korábban már megkezdtük a magyarországi halászcéhek feldolgozását (SOLYMOS 1967; 183—191., 1979, 1981, 1984, 1987), és terveink, hogy azonos szempontok szerint sorra vegyük mindazokat, melyeknek iratanyaga maradt fenn.¹

A Céhkataszter szerint a keszthelyi halászcéhnek az alábbi emlékei őrződtek meg:

Néprajzi Múzeum:

Privilégium 0019, másolat, magyar, egyéb egyéb irat
céhláda 1849, fa 0030127
cserépkorsó 1774 0030149

Múzeum, Keszthely:

Privilégium 1833, másolat, magyar, egyéb protocollum 1833—1887, magyar pecsétnyomó 0019 0057151
pecsétlenyomat 1871
céhláda 1825, fa 5513221
cserépkorsó 1840 5522281

Zala Megyei Levéltár, Zalaegerszeg:

privilégium 1776, másolat, magyar, királyi (MCK 1975; 177.)

A tárgyi emlékek összegyűjtéséről Jankó így ír: „Bal. Szt-Györgyön megkerült a czéhláda, Vörsön a czéhkorsó, s aztán Keszthelyen a czéhczímer, a czéhzászló és a czéhartikulusok s ezzel a Keszthely vidéki egész czéhes halászatnak a képe...”

„Az a czéhkönyv, melyet Keszthelyen egy öreg halásztól a M. N. Múzeum Néprajzi osztálya számára megváltottam, az 1713-dik évvel kezdődik, s több-kevesebb megszakítással az 1836-dik évig terjed...”

„A halászcéh »táblája« egészen eredeti volt; egy 35 cm hosszú, szilvafából pontosan és pompásan kifaragott pontyot ábrázolt, szájában vaska-

rika, melynél fogva fel lehetett függeszteni a falra, a szegre, hasán az évszámmal — 1859 — a melyben készült...”

„(a céhláda) egyszerű faláda, furfangos kulccsal, két vasfüllel minden díszítés nélkül; mellső oldalára azonban oda van festve a ponty, tőle balra a keszthelyvidéki halászatra annyira jellemző háromágú szigony, jobbra a horog, alatta a láda készítésének évszáma: 1849. A zártól jobbra és balra az 1849-iki két czéhmester nevének kezdőbetűi...”

„... Fontos szerepe vala a czéh belső életében a czéhkorsónak is. Csak hosszas utánjárással tudtam meg, hogy a keszthelyi czéhkorsót vagy 10 év előtt vette meg két forinton egy balaton-szentgyörgyi zsidó korcsmáros, a ki azóta B.-Szt-Györgyről belső Somogyba költözött vagy 100 km.-rel messzebb földesúrnak. Reménytelenül, de utána mentem. A korsó még élt! A pinczében ecetes uborkát tartottak benne. Most múzeumunk egyik ékessége... magassága 44 cm. A rajta levő díszítés dombormű s a gelencsér külön megrendelésre készítette. A szivalakú paizsban csónak van, még pedig félreismerhetetlenül az egy darab fátörzsből kivájt bodonhajó; fölötte a halász áll, előtte a keszthelyi háromágú szigony; e mögött egy horogin hajlik lefelé a csónak alá, végén horoggal, melylyel szemben egy ponty úszik. A férfitől jobbra levő felírás megmondja, hogy a czéh a korsót 1774 június 16-án szentelte fel. Máza egy színű, sötétzöld.

„... Az első czéhzászlóról Vörsön hallottam; a plébánián vagy 8—10 évvel ezelőtt a lomtárat rendbe hozták s akkor a sok fölösleges lomot elégették; ebben volt a czéhzászló is, össze-vissza rongyolódva. Keszthelyen azonban még megtaláltam s megszereztem. Igazi ethnografikus darab elvitázhatatlanul balatoni jellegekkel; a mellékelt színes tábla mindkét oldalát bemutatja... a zászlórúd végét pedig a 64. szövegábránkon láthatjuk. A zászló két képét festette: Keszthelyen EMECZ 1871-ben. Az EMECZ-család egyike Keszthely törzsökös családjainak s a czéhkönyvben is gyakran találkozunk e névvel,² hogy az az EMECZ, a ki a zászlót festette, maga is jól ismerte a halászatot, kitűnik a képekből. Az egyik oldal képe az an-

gyaloktól körülvevett Máriát ábrázolja: »Sz. Mária Isten anyja Magyarország pártfogója. K. é.« felírással. A képtől jobbra Magyarország címere, balra a halászcéh címere látható; utóbbiban a bodonhajóban ülő halász háromágú szigonyával egy halat döf le; a bodonhajó balatoni, a háromágú szigony keszthelyvidéki különlegesség; a csolnak előtt is, mögött is egy-egy horog látható. A másik oldal képén, mint a felirat is magyarázza: »18. Jézus mondá Péternek: Ne félj! Ezután embereket fogsz. 7.« Péter és két halász ül a csolnakban, mely Krisztus előtt köt ki. A csolnak balatoni bodonhajó, a háló pedig a Keszthely vidékén általánosan elterjedt »gyékényes« (és nem parás) eresztőháló. A képtől balra a FESTETICS-család címerpajzsa látható; a jobb oldalon levő címer teljesen lekopott; mit ábrázolt, nem tudtam megállapítani, valószínűleg azonban a város címere volt ott.» (JANKÓ 1902; 314—324.)

Vegyük sorra először a tárgyi emlékeket.

A „halászcéh ponty” a Néprajzi Múzeumban a 34.351 ltsz. alatt szerepel, törzskönyvi száma 469. A bejegyzés szerint Keszthelyről Persovics Jánostól vásárolták. Maga a tárgy azonban időközben a keszthelyi Balatoni Múzeumba került, ahol újra leltárba vették 71.11.1. szám alatt (1. kép).

Hossza, karikával együtt 37 cm, karika nélkül 34,5 cm. Szélessége 9 cm. Kőhalmi Béla restaurátor megállapítása szerint eredetileg „aranyozva” volt, de oxidálódott.

„A keszthelyi múzeumban meg volt a balatonszentgyörgyi halászcéh halformájú behívóablaja. Hogy 1944-ben nem pusztult-e el, és hogy vajjon azonos-e ez a vörsi hasonló halalakú behívóablával, nem tudom. Fényképe a Veszprémi Múzeumban, negatív szám: 1938” — közli Nagybakai Péter.³

A Jankó által közölt rajz alapján kétségtelen, hogy az általa gyűjtött ponty azonos a fent ismerttetettel. A veszprémi fotó (2. ábra) egy másik behívóablát ábrázol, melynek farokrésze töredezett, és akasztókarikája is más formájú. Hogy a hasrészén van-e évszám, a fényképről nem állapítható meg, de származási helyét sem ismerjük.

A magyarországi halászcéhektől csak az említett két balatoni behívóabláról tudunk, és az artikulások közül egyedül az 1726-os kolozsvári említi a táblajárást.

A céhláda 363 törzskönyvi számon 30127 ltsz. alatt szerepel a Néprajzi Múzeum nyilvántartásában: „céhláda 1849-ből. PJ és SF betűkkel (halászoké) Vörs, Somogy megye. Jankó János gyűjtése”. Jelenleg ez a láda is Keszthelyen található. 1949-ben, mikor az első állandó kiállítás készült, akkor kölcsönözték, de adminisztrációs hiba miatt ezt is újra leltározták. „1986 tavaszán a N. M. kérte, hogy töröljük leltárkönyvünkéből a tévesen hozzánk leltározott ládát. Így már hivatalosan az

ő számukon fut: 30.127.” Hossza 62 cm, magassága 32 cm, szélessége 36 cm. Az évszám, a betűk és a hal azonban nem festett, mint Jankó írja, hanem világosabb fából berakott.

A ládával is van egy kis probléma. Jankó Balatonszentgyörgyön talált rá, viszont vörsinek leltározták. Azonkívül 1849-ben PJ és SF monogrammos céhmesterei nem voltak a keszthelyi céhnek. Ebben az időben Zábó Imre volt — egyedül — a céhmester. Elődje négy éven át Hári József. Feltűnő az is, hogy bár a céhmesterek leltár szerint vették át a céh vagyonát, egyszer sem említenek ládát. A balatonszentgyörgyiek 1826-os contractusát 26 halász írta alá, s ezek közt Simon és Péter családnevűek is vannak (NK I. 1956. 245—252), ezért feltételezhető, hogy a láda az övöké volt (3. kép).

A Néprajzi Múzeumban lévő céhkorsó magassága 43 cm, hasán az átmérő 28 cm. Zöld mázas. Felirata: „Anno 1774 Die 16a Juny”. Leltári száma 30149, törzskönyvi száma 363. „Vörs, Somogy m. Halászcéh korsó 1774. Jankó János gyűjtéménye” (4. kép). Ellentmondás itt is van: Jankó Keszthelyt, Balatonszentgyörgyöt és Somogy távoli pontját említi, de a leltárkönyvbe Vörsöt írtak. Eredetét mégis bizonyítottan vehetjük, hisz Keszthelyről eredt a nyomába, másrészt a céhleltár is két korszót említ.

Ezt Vajkai Aurél találta meg Cserszeztomajon. (VAJKAI 1964; 75.) A Balatoni Múzeum 52.2228.1 ltsz. alatt őrzi. Magassága 37 cm, szájátmérője 12 cm. Mázatlan, kissé szürkés felületű, valószínűleg engobos. Szájpereme és a füle letörött, akkor a felirat — alább zárójelbe tett „N” betűje is megsérült. Elöl szív alakban az 1840-es évszám, alatta ponty. Ennek egyik oldalán a magyar címer, másikon bodonhajóból szigonyozó halász, e felett a következő bekarcolt felirat:

KESZTHELYI NEMES
HALÁSZ CZÉH KORSOJA
KÉSZÜLT 1840-ik ESZTENDŐBE(N)
MÁJUS 12-én UJVÁRY JÓZSEF
FAZEKAS ÁLTAL

A másik oldalon a magyar címer és a fül között:

KENESEI ANTAL CZÉH MESTER
ZÁBÓ IMRE JEGYZŐ
GÖNDÖTS JÁNOS
SZALAY JÓZSEF
NYERS FERENTZ
MENYHART ANTAL
ÉS A TÖBBI
AZON IDŐBÉLI
CZÉHBÉLI TÁRSAK (5. kép a., b.)

A céhzászlóra nem találtunk adatokat, s maga a zászló sem került elő. Márcsak ezért is — bár Jankó után — közöljük képét (6. kép).

Ez a zászló már a harmadik lehetett. A jegyzőkönyv 1829. április 18-i bejegyzése szerint ezen a napon „Közönséges Halász Ché béliek Új Ászlót készítettünk anak az ára és költsége tésze 85 forint az Ó Ászlónak Nyelére és Bojtyára. Ché Pén-sibül ki került hanem az Kántorosok segíték két két forintal.” Tehát 1829-ben már egy régi zászló nyelére készül az új. A Jankó által bemutatottn az 187... évszám olvasható.

A Balatoni Múzeum őrzi a céh pecsétnyomóját is. Leltári száma H 57.15.1. Az ovális alakú pecsétnyomón egy hal látható, felette K W, alatta H C betűkkel. A bejegyzés szerint: Keszthely Wárosi Halász Céh (7. kép). A Céhkataszter még egy pecsétlenyomatot említ 1871-ből. Ennek ltsz.-a 65.1.15 (Balatoni Múzeum, Keszthely). A gipsz pozitív alapján készített rajz némi fogalmat adhat róla. Felirata: „Keszthelyi Halász Ché Pöcsétje 1871” (8. kép).

Őriznek még egy 32 cm átmérőjű hordófeneket (ltsz. 58.2243.1) „Halászbárataim Éljenek 1873” felirattal, középen hallal. (9. kép)

A Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárában EA 1862. sz. alatt található a Jankó által ismerttetett jegyzőkönyv „Az keszthelyi nemes halász céhnek artikulusai” címmel. „237. oldal. Terület: Keszthely (Zala m.) 1949. XII. 19. K 4814 sz.-ról átvéve.” Jankó 1713-ban megkezdettnek mondja, szerintünk későbbi. A könyv az eskümintákkal kezdődik, majd egy 1740-es bejegyzés következik, aztán az artikulusok. Az első 16 — akárcsak az esküszövegek — szépen kaligrafált betűkkel íródtak. A 17—18. cikkelyek — nyilván utólag — nehezen olvasható folyóírással szerepelnek. Megint egy bejegyzés 1770-ből, ezt követik a viselkedési szabályok. A 40-ik oldalon: „Az Czéhbéli Halas Mesteréknek Nevei Így következnek” — és felsorol 62 nevet, melyből kettő olvashatatlan (lásd függelékben).

A 42. oldalon: „Czeh Mesterek es Szolgáló Mesterek Nevei Így következnek”. És itt van az 1713-as évszám! Március 14-én „Esküdtö foly Czeh Mesterseghre Kocsis Mártony Uram es Czövek János Uram”, majd sorra a többi 1738-ig. Ezt már a különféle feljegyzések követik 1748-tól 1832-ig, bár találkozunk későbbi beírásokkal is, az itt szereplő mesterek tartozásainak befizetéseiről.

Mindebből arra következtetünk, hogy a könyvet 1740-ben kezdték vezetni, és a korábbi adatokat egy másik könyvből vezették át. A céh 1713-ban történt megalakulását így is igazoltnak vehetjük. Talán az is figyelembe veendő körülmény, hogy ebben az időben Pozsony és Pest is új privilégiumot kapott.

1833-tól 1882-ig egy másik könyvet használtak, mely a Balatoni Múzeumban található. C. 57200 ltsz. alatt. „Az Ns Halász Czének szorul szóra ujra le pároztatott Artikulussai és Jegyző könyve Má-

jusnak 5-dik Napján 1833”. Ez is az artikulusokkal, esküformákkal és a „házi renddel” kezdődik.

Hogy az alább közölt artikulusok pontosan melyik évben keletkeztek, és egyáltalán jóváhagyta-e valaki, nem lehet megállapítani. Elemzésére még visszatérünk, de előbb teljes egészében közöljük az 1833-as átírást alapján, mert annak helyesírása és szövegezése könnyebben érthető, és olvashatóbb is. Amennyiben a két szöveg közt eltérés van, jelezzük.

„Első Articulus

Mínthogy Istenünket mint Édes Teremtőnket legfőképen kell szeretnünk és a Boldogságos Szűz Máriát és az Istennek minden Szenteitis érdemek tisztelettel kell szeretnünk: arra nézve minden Czéhbéli Halász Mester Ember Istennek parancsollattya szerént ellen s valakik pedig találkoznának ez ellen cselekedni érdemek szerént büntetődgyenek.

Második Articulus

Az Ur Napi Processióban tartozik minden Halász Mester Ember Jelén lenni szép böcsülettel az Venerábilét egő szövőtnekkel mind végig elkérésni, ugy hasonlóképpen más jeles napokat is Gyertya Gyójtással meg szentelni, ugymint Uj Esztendő Napját, Karácson Napját, Nagy Pénteket, Husvét Napját, Áldozót, Pünkösöd Napját, Nagy Boldog Asszony Napját, Szent Mártony Napját, Minden Szentnek Napját, azokon a Szent Napokon Tartozik minden Halász a Szent Misét meghalgtani. Egy forént büntetés alatt, hogy ha pedig ollas dolga volna az kiért a Szent Misére nem mehetne tartozik Czéh Mesterének meg jelentetni. Sött az Egész Halászok tilalmaztatnak azon a Szent Napokon egész napi halászástul az Ivó halon kivüly négy Forént büntetés alatt.

Harmadik Articulus

Esztendő elforgása alatt való Vasárnapokon Senki Törjéhez ne merészöllön menni az Mise előtt négy Forént büntetés alatt, hogy ha ollyas állapotya esnék melly miatt el nem mulathatná tartozik Czéh Mesterének meg jelentetni büntetés nélykül marad.

Negyedik Articulus

Hogy ha valamely Halász Mester az Másik Halász Társát Attával Teremtettével szidalmazná akár a Czéh Háznál akár kívül annak büntetése Négy Forént, hogy ha valamely Halász Mester meg hallaná meg nem mondaná annak is büntetése Négy forént, hogy ha pedig maga a Czéh Mester szitkozódnék annak büntetése Nyolcz forént, melyly annak kellene jó példát adni a többieknek is, azonkívül paráznságban, gyilkosságban, Tolvajtságban esnék, azonnal a Czéh Mester a vízrül el tiltsa, és a Hajóját el vitesse vagyis

akár mi névvel nevezendő szerszámát is miglen kedvet nem keres mivel az Czéhlistát kíván.

Ötödik Articulus

Hogy ha valamely Halász az másik Halász Mester Törjét fel járná tolvaj módon, annak büntetése Négy forént azonkívül vagy öreg halát avagy apro halát elvinné és akármely Törjéhez való szerszámát tartozik azon káros Halász társának kedvét keresni és az Czéhnek az fellől megírt Negyedik Articulusa szerint kedvet keresni és ezértis mind megis követni.

Hatodik Articulus

Ha valamely Halász Mester az Másik Halász Mester Társának kárát láttya s vagyis tapasztallya tartozik megmondani s vagyis tehetsége szerint megis oltalmazni. Négy forént büntetés alatt.

Hetedik Articulus

Hogy ha valamely Halász Mester az másik Halász Mester Társának Törje eleiben, vagy veisze eleiben hállóját vagyis Horgát bocsáttaná vagyis irégységbül veiszét vagy akármi névvel Nevezendő Törjét el rontaná az Negyedik Articulus szerint büntetődgyék és az Hálló eresztésért négy foréntal.

Nyolczadik Articulus

Hogy ha valamely Halász Mester akár minémű vétekbén esnék és a Czéhnek nem akarna engedelmeskedni, úgy hasonlóképpen Czéh Mesterének tartozik az Czéh Mester az Vitüly el tiltani, s vagy is az Czéh Mester Zalogját el hozatná, azon el hozatott Zalogot nem akarná oda adni vagyis el venné az Szolgáló Mestertől avagy kezéből annak büntetése. Négy forént.

Kilenczedik Articulus

Senki hatalmasul akár mely Halász Mester az másik Halász Mester Társának Törje helét el ne vehesse, akár pénzen vett hele legyen, akár maga munkája utánn való bírása légyen, pénz nélküly vagy maga jo akarattyabul ott nem hadgya. Négy forént büntetés alatt.

Tizedik Articulus

Hogy ha az Czéh Mester ki bocsáttya az Czéh Táblát az mely büntetés alatt ki bocsáttatik, tartoznak ezen Halász Mesterek az Czéh Mester házához Compariálni, hogy ha ollyas dolga volna, mely miatt benem mehetne, tartozik Czéh Mesterének meg jelenteni magát.

Tizen Eggyedik Articulus

Senki az Czéhben ennek utánna be ne adhassa magát miglen meg nem bizonyityta ha igaz Romai és Papista légyen, azon kívül ha igaz Nembül valoe vagy honnét jött légyen, (az 1713-as szövegbe más írással beszúrva, itt folytatólagosan írva:) de ezenkívül egy pár szövötnekkkel is tartozik.

Tizen Kettődik Articulus

Hogy ha valamely Halász Mester béakarná magát adni tartozik az első jelentéstül huszonöt pénzel, bévéséséért (1713: hat foréntal egy pár feiér sövetnegh Gyertával két kenérel két Tál étellel tiz Iceze borral — más írással a sorok közé írva, nyilván az 1774-ben elkészült korszóra utalva — Tizen két forentokal és egy Pár szövetynegel két kenyérel és egy Czeh korszó borral) — tizenkét foréntal, két kenyérral és egy Czéh korszó borral.

Tizen Harmadik Articulus

Minden Pünkösöd második napján öszve gyülekezvén az Czéh béli Halász Mesterek válasszanak magoknak két Czéh Mestert, és két Szolgáló Mestert, mindenik hittel kötelessek legyenek az Nemes Czéhez, és az egész Czéhbéli Mesterek engedelmessek legyenek minden Czéhez tartozandó dolgoban az Articulusok szerint Négy forént Czéh frángja büntetése alatt.

Tizen Negyedik Articulus

Minden meg hagyott és az közönséges Keresztény Anya Szentegyháztul meg parancsoltatott és meg tartatott Szent Ünnepe Napokat kegyes Isteni Szolgálatnak meg tartásával szorgalmatosan meg tarcsa, és üdvösségessen meg ülle, az kik pedig ez ellen cselekednének, és valami kézi munkának foglalatosságában tapasztaltatnék, érdemek szerint büntetődgyenek.

Tizen Ötödik Articulus

Ezen Gyülekezetnek Mesteri minden Szent Andrásh Napján, úgy szintén Szent Péter és Szent Pál Napján tartoznak az Szent Márton Tempomában énekes; misét szolgáltatni, az Anyaszentegyháznak gyarapulásáért, és az keresztény Fejedelmeknek meg egygyesüléséért, és az Szent Békességnek végig megtartásáért, az pedig aki a Szent Misét monggya tartozunk Annuatim ötven pénzel, az Mesternek pedig huszonöt pénzel, minden Halász Mester pedig tartozik Hiti kötelessége alatt az Szent Misét mind végig meghalgtatni hogy ha pedig el mulatná egy foréntal büntetessék, ha pedig ollas dolga volna, azonn az Szent Napon az kiért el kellettnek az Szent Misét mulatni tartozik Czéh Mesterének meg jelenteni azonn az Napon pedig tilalmaztatnak az egész napi halászástul, Négy forént büntetés alatt.

Tizen Hatodik Articulus

Miis azért fellül megnevezett Mesterek erre való tekintetbül, és tetszésünkbül azon megnevezett Joknak megtartására az fellül meg írt Articulusokat be vévén, közönséges tetszésünkbül bevévén, tartozunk is megoltalmazni. (1713: es az utanunk való kiknek Articulus megh adatvány ... adon elni véle legenek. Jó lehet azért ez mellett afféle

szep rend tartást es Articulus leveleket Valameniser kívántotik az mint az alkalmazoságh es üdö hossza magával minden kor megh Jobbetassanak.

— Az eredeti innét más írással, feltehetőleg később kiegészítve, nehezen olvashatóan folytatódik, a másolat azonban folyamatosan megy tovább. —

Tizen Hetedik Articulus

Ezen megírt Articulusokon kívüly hogy ha pedig valami hállo mellé akár Uraság, akár más közrenden lévő gazda Ember halász gazdát hálloja mellé fogadni kívánna künvalo halászt ne fogadhasson Czéhbeli halászon kívül, megtalálván akorbéli Czéh Mesterét tartozik Czéhben lévő halászt kiknek szükség szeressen hallojához allítani.

Tizen Nyolcadik Articulus

Ezen Halász Czében kívül, az ki az Czéhez hittel nem köteles szabad halászása földes Urakon kívül ne lehessen. Külső és belső kereskedő Embereknek ezen Czéhbeli Halász gazda akinek modgya lesz benne vett halat ezen áron mint vette eladhattya. Ellenben két Magyar Országi mér földig kiterjedet halászon ezen Czéhtül fügjenek és magokat a Keszthelyi Czéhbe adni tartoznak. (1713: — nehezen olvashatóan még: Valami pedig halászi Mesterséghez illendő munka akármi nével nevezendő dolog vagyis munka... hittel halasz Czéhez köteless halaszon vagyis mesteren kívül semi munkat... mivel... munkájuk el vesztese alat az illesen halász mesterséget tanuló Ember munkálkodott... arra rendelt Czéh mester szabadon meg büntetni érdeme szerint. — A másolatból ez a rész hiányzik, de folytatódik nyilván a 16. articulus végéről átvett szöveggel:) Az utánunk valok pedig szintén úgy mint mi köteless meg tartani, mivel efféle szép Rendtartást és Articulus Leveleket, valahányszor kívántanik amint alkalmazoság és idő hozza magával mindenkor meg jobbiathassanak.”

A Zala Megyei Levéltár (Zalaegerszeg) őrzi a keszthelyi halászonknak egy későbbi céhlevelét másolatban. A szokásos bevezető és befejező formulák latinul, a többi magyarul íródott. Mária-Terézia adta ki 1776-ban, s november 25-én hirdették ki Zalaegerszegen. Ezekben az években egyébként több halászcéh kapott privilégiumot (Pozsony 1766, Dévény 1768, Buda és Komárom 1765, Bácskai 1772), szövegezésük elég egységes, bár nem azonos. A más szakmáknak adott szabályoktól sokszor csak annyiban tér el, hogy „Halász mesterek”-et, „halászon”-at említ.

A cikkelyek így szólnak:

„I. Articulus. Mint hogy minden Embernek Kötelessége azt hozza magával, hogy az Ur Istennek Dücsőségétszüntelenül mindenek felett fel magasztallya, és eő Szent Fölsége Féelmében s Keresztényi rend szerént való életben magát gyako-

rollya, úgy az által Szent áldást ki ki nyerhessen, annak okáért ezen Halász Czéhbeliek Keresztényi rend szerént hová hamarább a Czéhnek közönséges Kölcségével egy állandó zászlót (hogy ha még nem volna) magoknak csinýáltatni, és azt a Parochiális Templomban tartani, s az alatt az Ur Napi, és annak Octáváján tartandó Processióknak alkalmazoságával minyájan a Mester Emberek, Legényeik, és Inasaik akar mely Hitben leendenek tisztességessen megjelenni, magokat böcsületessen, és ájtatossan viselni, köteleztettek, a Kik pedig helyes ok nélkül az említett Processiókrul elmaradnának Mesterek ugyan kétt Legények pedig egy font sárga vagy fejér Vioszban a fent megírt Parochialis Templom Sükségére büntetessenek. Ezen kívül minden esztendőben a Négy Kántor Napokon nem különben ezen Czéhnek Szent Pátronusi Ünnepi Napján úgy mint Szent Péter, Szent Pál Napján, és Szent András Napján Szent Miséket a Fölséges Koronás Magyar Országi Apostoli Királyné Asszonyunk Szerencsés Országlásáért az Anyaszentegy Háznak gyarapodásáért, és az Országnak boldogulásáért nem különben ezen Czéhben volt meg holtakért, és az előkért is szolgáltatni, és azoknak szolgáltatásán a Czéhnek minden Tagjai, úgy mint Mesterek, Mester Legények és Inasok (akármely Hitben legyenek) Személyek szerént jelen lenni, azokat ájtatossan meghalgtatni, és az Offertoriumra (Inasokat kivéven) minnyájan el menni tartozzanak, a kik ped helyes ok nélkül azokon meg nem jelennének az olyan Mester egy, a Legény fél font sárga vagy Fejér Vioszt az említett Parochiális Templom sükségére büntetésül fog adni: ok nélkül elmaradott Inasok helyett pedig az eő Mesterek a Legényeknek szabott büntetésének felére köteleztettek.

II. Articulus. Ezen Halász Czéhnek Választott esztendő Napján nem különben a négy Kántor Napokon is öszve gyülekezvén akkoron a Czéh Ládájába szokott esztendőbeli, vagy Kántori béjáró pénzt tartozzanak letenni, azonkívül egyébkoris valamikor a Czéh Mester sükségesnek fogja itélni, és a Czéh dolgait azt fogják kívánni a Czéh Mester jelentésére egybe gyülekezni tartozzanak, és az ollyatény Gyülekezetekben a Czéh dolgait nyilván és valamely dolognak Titok alatt meg tartására való köteleztetés nélkül csöndesen, és békességessen folytassák, és végezzék a ki pedig akar mely Gyülekezetből helyes ok nélkül ellmaradna a Mesterek ötven, a Legények huszonöt pénznél fölyebb büntetése ne mennyen, hogy ha pedig valaki a Mesterek vagy Legények közül maga saját ügyére nézve Gyülekezetet tartani kívánna, tehát olyan az eránta Czéh Mesternél jelentést tegyen, és akkor a Mester Nyolcvan, a Legény pedig negyvenkétt pénzt adgyon a Czéh Ládájában.

III. Articulus A Czéh Mesternek választása minden esztendőben a Czéhnek esztendő Napján tartassék úgy hogy öszve gyülekezzék a Czéh béli mesterek a volt Czéh Mester, vagy az a kinek a Keze alatt voltak a Czéhnek jövedelmei azon jövedelmekről számot adgyon. ez meg lévén a volt Czéh Mester mellé még Ketten a Mesterek közül elöl tetetödyenek, vagy is candidáltassanak, s azon három közül vaksolnak nagyobb száma szerént vagy az előbbeni Czéh Mester megmarasztaltatik, vagy is új választassék, és úgy el választattnak azonnal a Czéh Ládájának Kulcsa a Kezébe adassék, és ezek történyenek meg a Földes Uraságtul rendelendő, és ki küldendő Comissariusnak jelen létében, a kinek jelen léte nélkül ugyanis egyéb Gyülekezések nem tartatthatnak, a Czéh Mester pedig a Czéhbéli Mestereket minden válogatás nélkül Öregeket, és Iffjakat egyaránt a Czéhnek Gyülekezetére fogja hivattatni. E mellett hogy ezen Czéhnek Articulusai minnyájan a Czéhbéliek tudhassák és ahoz magokat alkalmaztathassák amint a Czéh Mesternek választásakor, úgy a négy Kántor Napokon tartandó Gyülekezetekben nyilván, és minnyájoknak hallottára olvastassanak el, és ha valaki azon Gyülekezeten kívül azoknak el olvasását kívánná, az néki meg engedessék az huszonöt pénznek a Czéh Ládájába való letétele után.

IV. Articulus. Ha történetből valamely Iffju ezen Halász Czéhnel Mesterséget tanulni, és Inasnak bé állani Kivánna, az legelsőbenis a böcsületes ágybul lett születését bizonyítsa meg, az után a bé szegődéskor két foréntot, ki telvén pedig az Inasságában három esztendeje, és fel szabadulván, s Legények közé bé irattatván ismét két foréntot felszabadulásáért, és a Tanuló Levelének kiváltásáért együtt a Czéh Ládájába tegyen le, az után Mesterségének helyesebb meg tanulásáért olyatény felszabadított Inas három esztendeig vándoroljon, azonban Mestere köteleztetik, hogy az Inasát Keményen ne tartsa, és ötöt a Mesterségnek megtanulásátul maga más házi szolgálataira nézve el ne vonnya, hanem abban gyakorollya, és minden jöban, s Isteni Félelemben helyessen oktassa, ha pedig az alatt még az Inas Tanuló esztendejét ki tölti a Mesternek halála történnék, a Czéhnek gongya légyen az Inasra, és rendelést tegyen eránta, ha az özvegynél maradygone? vagy más Czéhbéli Mesterhez a kinél Mesterségének Tanulását helyessen végezhesse adattasék?

V. Articulus. Hogh havalaki a Halász Mester Legények közül ezen Czéhben Mesterré lenni kívánkozni fog, az leg elsőbenis jelenteöpénzül egy foréntot a Czéh Ládájában letészen, az után a Czéhnek Gyülekezetében böcsületes születéséről Tanuló, és Vándorló Esztendőknek helyessen lött ki tölréséről biztonság Levelét elöl fogja mutattni.

Ezek meg lévén, hogy a Mesterségének kötelességeit meg tudhassa, ezen Czéhbéli Articulusok minden Taxa nélkül előtte el olvastassanak, az után az Földes Uraságot minden illendőséggel azon fogja kérni, hogy a Mezző Város Lakósi száma közé bé vegye, mely erántis bizonyosá tétettvén, hogy ki tanult Mesterségének próbáját meg tegye, kérje a Mesterektül egy Napot Mesterségének meg mutatására, vagyis a mint mondatik Remeknek csinyálására, mellyet a Mesterek Mesterségéhez képest fognak neki rendelni, úgy pedig legyen emletett Remek Munka el rendelve, hogy az sokba ne tellyen, hanem annak hasznátvenni, és könnyes pénzre fordítani lehessen, mely el készített Remek ezután a Czéhbéli Mesterek által a Földes Uraságtul arra rendelt Comissariusnak jelen létében meg vizsgálthassék, és havalamely kissebb hejányosságot vagyis hibát találnak abban, az olyant egy, kétt, három leg föllebb négy foréntokkal megválthattya, ha pedig annak el készítésében nagy hibák, és hejányosságok találtattnak, tehát vagy más Remeknek csinyálására, vagy pediglen (ha a többi Mesterek, úgy itélni fogják) a Mesterségnek további tanulására el igazéttassék, büntetése mind azonáltal a miatt ne legyen több a Czéhbéli Taxául valamit előre adott volna az is vissza adattassék néki, a ki pedig helyessen el készítte a Remeket az olyan a Czéhben azonnal bé vétettessék, és a Földes Uraságnak, hogy a Mezző Város Lakósi közé bé vétetödyék, elő álléttassék azután a Czéhbéli Taxául Tizenöt foréntokat, felét ugyan mingyart, felét pedig az esztendő forgása alatt le tévén a Czéh Ládájába szabad légyen néki, úgy mint más Mester Embereknek a Mesterségét folytattni, és mind Legényeket, s mind Inasokat tartani továbbá minden Vendégeskedések, és Idogálások meg tiltatnak, nemis lészen szabad ezen Czéhben az olyan új Mestereket, vagy ebéd, vagy ital adással akár mely szén, és forgás alatt terhelyni.

VI. Articulus. Az Mesternek Fia, vagy Legény aki ezen Halász Czéhbéli Mester embernek Leányát, vagy Özvegyét Feleségül elvenni, és Mester akarna lenni, hasonlóképpen az ilyenekis Tanuló, és Vándorló Esztendeiknek meg bizonyítottására és Remeknek csinyálására, s egyéb Kötelességeknek végbe vitelére valamint az Idegenyek Kötelesek lészenek, és pénzzel sem válthattya meg magokat, azoktul a szokott Mesterségbéli Taxának mind azonáltal csak felét a Czéh Ládájába letenni tartozzanak.

VII. Articulus. Szabad lészen ezen Halász Czéhnek más Helyeken Lakozó, és Vidéki Halász Mestereket egyenként a Czéhbe bé fogadni, más Czéhnek fel álléttására mind azon által az Articulusokat idegen Helyeken tartózkodó Mesterekkel közleni, vagy is Filialis Czéhet álléttani ezen Czéh-

nek tiltatik, az olyan Külső Mester pedig, a ki ezen Czéhbe bé irattatik, csak felét a rendelt Taxának fogja fizetni, az Ur Napi Processiokra pediglen ha csak helyes oka, vagy távul Lakása nem gátollya megjelenni, ugy nem különben a Czéhnek Esztendős Napi és Kántori Gyülekezetekre is elmenni, s Kántor pénzt letenni köteles léssen, aki pedig maga Kántor pénzét letenni, vagyis Annak üdejében meg küldeni helyes ok nélkül elmulattya, az olyan duplán fizetni tartozék.

VIII. Articulus. Valamint minden Czéhen kívül való Mester Embereknek, vagyis Kontároknak Ezen Mező Városban Mesterséget üzni, és pénzért dolgozni nem szabad, ugy senkinek ezen Czéhbélieken kívül az nékik adott Vizeken Halászni semmiképpen meg nem engettetik, és ha valaki azokon tapasztaltatik, az olytén a Czéh Mester által Földes Uraságnak adandó jelentésére érdeme szerént moddal büntetessék, vagy a Mező Városbulis kipurancsoltassék.

IX. Articulus. Mint hogy a jó rendben vett Czéhet az Isteni Félelem Felebaráti szeretet, és a jó rend tartás fölöttébb Kedvessé teszi, azért ezen Czéhbéliek Istenes, és jó erkölcsökkel tellyes életet viselleyenek, az egységet szeressék, az öregebbek az Iffjabbaknak jó példát mutassanak, és az Iffjabbak az Öregekhet minden tisztelettel legyenek, A Mester Legények Mestereiket meg böcsülvén engedelmességgel hozzájuk viseltessenek a Czéhbéli Mesterek a Czéhnek dolgait (minden visszavonást, Izetlenséget és egyenetlenséget félre tévén) jozanon, békességessen, és igazságossan folytassák, rendellyék, és minden botránkozást eltávoztassanak, akik ezen ellen jární fognak, és engedetlenek lesznek, vagy egymást megbántyák, hatalma légyen a Czéhnek illyetény vétkekek eránt igazságos ítéletet tenni, és azokat megis büntetni, de ugy hogy azon büntetés egy, kétt, három, legfölyebb négy foréntoknál többre ne mennyen, és a mely rész ezen Ítélettel meg nem elégedne szabad légyen néki minden büntetés nélkül a Földes Uraság elejbe maga Ügyét vinni, és ha valaki a Czéhbéli dologban maga panaszszát nem a Czéh elejbe, hanem fölőbb való Jurisdictionához viszi azért se büntetessék meg, hogy ha pedig valaki a Czéhbéliek közül nagyobb vétkes rosz cselekedete miatt vándoroltattnék, melynek Ítélete a Czéhnek hatalmát fölőbb halladná az eránta Czéh Mester minden késedelem nélkül a Földes Uraságnak jelentést tegyen, és attul Ítéletett Várjon azomban a mint minden féle Czéhbéli Taxák, ugy pénzbeli büntetésekis a Czéhnek Ládájába adattassanak.

X. Articulus. Méltó hogy minden Czéhbéliek magok Mestersége mellett maradgyanak, és egyik a másik mesterségébe magát ne avassa, hanem kiki

maga Mestersége mellett maradgyon, azért ha valami olyas elő adná magát, és kétt Czéhbéliek között valamely kérdés támadna a panaszolkodó fél annak aki ellen panasz léssen fölőbbvalóinál jelense magát, s elég tételt, és rövidségének orvoslását kérje, ha pedig ezen Czéhbéli Mesterek között nagyobb Kérdés és panasz támadna tehát a Földes Uraságot a végett fogják meg keresni.

XI. Articulus. Történetbül ha valamely számos-sabb Halász Munka elő adná magát, az olyan Munkát nem maga egy Mester Ember mind vállallya fel más Mesterek Kárával, hanem a Czéh a többi Mesterek közöttis ítélete szerént azt el ossza, hogy kinek kinek haszna légyen belőle, annak mind azonáltal ki olyas Munkát készített szabad akarattján fog állani annak el készítésére magának Mestert választani.

XII. Articulus. Illendő azis hogy midőn más Városokbul és Helységekbul valamely Mester Legény ebbe a Mező Városba bé jön, az olyant a Czéh Mesternek hire nélkül senkine a Mesterek közül ne légyen szabad Műhelyébe bé fogadni, hanem az olyan jövevény Legénynek bé jelentvén magát a Czéh Mesternél az rend szerént Öregbiktül fogva az Iffjabbikig Munkát keresni, és annak a kinek leg nagyobb szüksége léssen oda adni tartozék. Ha mind azon által valamely Mester azon Legényen föllül, mely néki rend szerént jutott más Legényt Munkájának szorgos volta miatt más honnand maga Költségén szerzet volna, a Czéh Mesternek hírt adván eránta az olyan Legényt Műhelyere szabadon föl ültetheti.

XIII. Articulus. Mively hogy a jó egységben elő Czéhbéliek leginkább akkor felháboréttattnak, mikor valamely Mester Ember a más Mester Ember Társának nem csak Vásári vagy egyéb alkalmazással Műveét, Munkáját mások előtt gyalazza, vagy Mesterségében gátollya, hanem a mi veszedelmesebb a Cselégységis nagyobb bérnek adásával és egyébbként el idegenyétti, csalogattya és csábéttya, azért ha valaki ezen Czéhbéli Mester Emberek vagy Legények közül illyenekben tapasztaltatik, az olyan Mester kétt a Legény pedig egy foréntra a Czéh által büntetessék.

XIV. Articulus. Mint hogy az Ország Törvénye szerént a Mester Emberek Munkájának Bérét és árát a Vármegyék szabják, azért ezen Czéhbéliek is ahoz magokat alkalmaztattni fogják.

XV. Articulus. Midőn valaki ezen Czéhbéli Mesterek vagy Legények közül Kölcségtelen lévén megbetegszik a Felebaráti szeretett és Keresztényi Kötelesség hozza magával, hogy az olyanra a többi Czéhbéliek vigyázzanak, és Őtet segítsék, ha pedig szegénsége miatt elégtelen volna a Kölcséget tenni, maga meggyógyéttására, tehát a Czéh tartozni fog az olyant a Czéh Ládájából pénzelis

segéttetni, úgy mindazonáltal, hogy ha a beteg meggyógyul, és modgya lészen a Czéh Ládájából felvett pénzt vissza téréttetni, tartozzék, ha pedig az olyan betegnek nyavalája nehezede és Reménysége nem volna hogy meggyógyul tehát hogy Lelki Vigasztalás és Gyonás nélkül meg ne hallyon azonnal, de minden hallasztás nélkül ha Mester Ember lészen a Czéh Mester, ha pedig Legény, vagy Inas, annak Mestere a Mezző Városbéli Plébánusnak eránta hirt fog adni kétt forént büntetés alatt.

XVI. Articulus. A még holt Mester Özvegyének megengedtetik a Mesterséget üzni addég, még a meg Holtt Férjének Nevét viseli, Kinekis a Czéh tartozzék mindenkor helyes és a Mesterséget jól értő Legényt álléttani ha mind azon által ezen Czéhbeli Mesterségen kívül aló Emberhez férjhez menne, a Mesterségnek üzése azonnal tiltva lészen néki.

XVII. Articulus. Midőn valamely Czéhbeli Mester Ember Felesége vagyis Gyermeke meg haly annak temetésére a Czéh béliek minnyájan megjeleneni, s az halottat a Temető Helyre el késérni tartozni fognak, a ki pedig helyes ok nélkül elmulatná, a Mesternek ugyan huszonött, a Legénynek pedig tizenkétt büntetése légyen.

XVIII. Articulus. Hogy mind ezek a mint a fölfebb irtt Czikkeleekben megírva vannak szorgalmatossabban meg tartassanak az Isteni Tisztelet elől indéttassék a gonosz élet fel bontassék és ellenben a jó erkölcsök bé hozattassanak, és a Czéhnek dolgai annyivalis inkább rendessebben folyanak, kötelesek lesznek ezen Czéhbeliek magoknak a Földes Uraságtul egy Commissariust ki kérni, a ki minden Gyülekezeteknek alkalmosságával jelen lévén a Czéhnek minden dolgait csendessen, igazságossan és egyenetlenség nélkül a Czéhbeliekkel együtt elvégezni tartozzék."

Ez utóbbi articulusokkal tulajdonképpen nincs is problémánk. Hasonló a Mária Terézia által kiadott privilégiumokhoz, s bár a szövegben számtalanszor előfordul a „halász” kifejezés, érződik, hogy más mesterségekre készült, ill. egy általános szabályzat. Különösen szembetűnő a XII. cikkely, ahol „műhely”-ről beszél, noha a halászok ilyen-nem rendelkeznek.

Több kérdést vet fel viszont az első céhszabályzat. Azonkívül, hogy nem tudjuk pontosan, mely évből származik, azt sem tudjuk, ki adta ki. Jan-kó a komáromi és a tihanyi artikulusokat nagyon hasonlónak véli a keszthelyiekéhez. Mi ezt a hasonlóságot nem látjuk. Kétségtelen, hogy a keszthelyiek előtt volt egy minta, hisz a vallási szabályok megegyeznek a korabeli hasonló előírásokkal, amik pedig a munkára vonatkoznak, azok egyenesen a balatoni viszonyokra szabottak. A szervezeti élet eltér minden másról. Szó van ugyan

céhmesterről, céhbeállásról, de meg sem említik az inasokat, legényeket, remekkészítést vagy az özvegyeket, ami szerepel az 1696-os komáromiban, az 1697-es budai és pestiben, az 1679. évi dévényben is, hogy csak a korábbiakat említsük.⁵ Még egy feltűnő vonása van a keszthelyinek: nem beszél a földesúrról, illetve a későbbi kiegészítésben a 17-ik articulus említi, hogy a földesúr is csak céhbéli halászt fogadhat fel, de megengedik neki a szabad halászatot. Szinte az az érzésünk, hogy a jó keszthelyi halászok valamely más helyi céh articulusából kimásolták a vallási előírásokat, a többit pedig a maguk speciális helyzetét figyelembe véve állították össze. Amikor pedig megkapják Mária Terézia szabályzatát, az csak annyit változtat életükön, hogy zászlót állíttatnak, és a földesúr által kijelölt comisszárius megjelenik a gyűléseken. Hogy miért nincs inas, legénytartás, vándorlás? Talán a jellegzetes balatoni halászati mód a magyarázata, melyre később még visszatérünk.

A keszthelyi halászok az együttélésnek további szabályait is előírták maguknak.

„Az Czéhbeli Mester Embereknek a jó és dicséretes rendeknek köztük való megtartására eggyesült akaratul fondált Statumi és punctumi így következnek

Első A mulatás senkitől sem tilos, de úgy mindazonáltal, hogy az Böcsület egymásnak megadassék, és senki lölküvel, és más Isten ellen való káromkodásokkal Négy forént büntetés alatt szitkozódni ne merészellen.

Második Senki mulatásnak idején által poharat ne köszönnön hanem az mellette lévő Czéhbeli társára 33 d. büntetés alatt.

Harmadik Aki Asztal fölött pohár bort eldönt, egy pint bor az büntetése, aki pedig az poharat el törí tartozik megvenni.

Negyedik Ha valamellik Mester tiszteletlen szóval illeti másik Halász társát annakis büntetése 50 d.

Ötödik Senki az Asztalra aluvásnak okáért ne dülljön, az Asztalt tányérral ne koczogtassa, hanem szép rendessen viselle magát sub poena denari 33.

Hatodik Ha valamellik Halász Mester az Czéhire s akarattya nélkül valami Igében Halász Mester társára Fő Bíróhoz menne panaszra annak is poenája 4 forént.

Hetedik Senki mulatásnak idején Czéh Mester akarattya nélkül helét meg ne változtassa, hanem meg tartsa büntetése 33 d.

Nyolczadik Ha valamellik Halász Mester az Asztaltul ki megyen tartozik mellette való társának kezét fogni, úgy szintén ha szállására megyen is tartozik Czéh Mesterétül el kéredzeni, úgy hasonlóképpen a Czéh Mester ha megborosodván le fekszik, tartozik képebelit had-

ni, úgy hasonlóképpen az szolgáló Mester is tartozik mind végig vigyázással lenni, kit ha nem cselekszik büntetése 33 d.

Kilenczedik Az Ifju Halász Mester az öreget az Öreg az Ifiut tartozik megböcsülni 33 d.

Tizedik Minek előtte az Asztalhoz ülnének az Halász Mesterek Ebédnek és Vacsorának idején ezen Specificált punctumokat tartozik az Czéh Mester hivatalya szerint elő számlálni, olvasztatni és meg inteni, hogy az meg mutatott büntetéseket kiki elkerülhesse;”

Vizsgáljuk meg közelebbről a céh életét. Hogy lehetett valaki tagja a keszthelyi halászcéhnek? A régi articulusok erre nem adnak választ, s a jegyzőkönyv adatai sem mutatnak arra, hogy a pl. Tolnán megismert „halászkolát” járták volna végig. Szegődésről, szabadításról sehol sem olvashatunk. Az „inas” szó mindössze háromszor fordul elő, az is két éven belül:

1804. márc. 18. „Szép János letette a hitit, fizetett mint Inas 4 forintot...” ugyanezen a napon Lőrincz József ugyancsak „letette a hitit a Böcsületes Czében füzetett mint Inas 4 fo tablojárás 1 f a Böcsületes Czevel meg egyezett 17 forentba azon (zászló) 4 forintya Be szamlalytatott f 4...” E bejegyzésben valószínűleg keveredik a céhbe lépéssel a hit letétel. Végül 1805-ben Halász Ferenc „mind Inas a Böcsületes Czhe Ladajaban füzetett 2 f.”

A „legény” szó is csak egyszer fordul elő, bár lehet, hogy itt inkább a családi állapotra utal: „1759 Die 11 Marty Szabó István azon Szolgálómesterségre mint Öreg Legen leven elegendő nem volt a Szolgálatra...”

Az ifjú valószínűleg minden hivatalos beszegődetés nélkül apja mellett tanulta a mesterséget gyerekkorától kezdve. Mivel életkorra sehol sem találtunk utalást, csak analógiák alapján következtethetünk az alábbiakra.

A tolnai adatok szerint 23—27 éves korban léptek a legények a mesterek sorába. (SOLYMOS 1979, 146—147.) Ennek alapján 18—20 évesnek becsüljük azokat a fiatal halászokat, akik „hitet tesznek a vízhez”. Ám ez sem lehetett szabály. Tanúvallomásokban találkozunk néhány céhbéli halász nevével. Az ott feltüntetett életkorból az alábbi képet nyerjük: Gombóc Ferenc 1770-ben 60 éves, tehát 1710-ben születhetett, 1756-ban, 46 éves korában választják céhmesternek. Ns Kocsis János 1794-ben 83 éves. céhbe állt 1758-ban, 49 évesen, és 62 éves. amikor 1771-ben céhmesterré választják. De hogy a halászatot mégsem élete delén kezdte, az kitűnik vallomásából: „... B. Magyaródi határbéli halászó vizet ezelőtt 6 esztendőkkel huzamos 56 esztendőkiig halászván...” azt jelenti, hogy már 21 évesen ott halászott.

Az 1770-ben 74 éves Szabó István 1753-ban, 57

évesen lett tagja a keszthelyi halászcéhnek, de úgy, vall, hogy a vörsi vízen 40 évig, ha tovább nem, halászott, tehát a 30-as éveiben kezdte ott.

Végül az 1794-ben 40 éves Vajda László, aki 1754-ben született, 1765-ben, tehát 11 évesen hitez, 10 év múlva, 21 éves korában szolgálómester, és 51 amikor céhmesternek választják. (TAKÁCS 1978, 38—44.) Egyébként ez a korai hitezés nem egyedülálló, hisz számtalan példát tudunk dunai halászcéhektől, de más mesterségektől is, hogy a mesterek fiaikat tízéves kor körül már felszabadítják, s míg mások akkor kezdik az inaskodást, ők már legényként dolgoznak.

A hitezés ideje nagyon gyakran febr. 24. körüli napok egyike, nyilván azért, mert Mátyáskor indul a csuka ivása, ezzel együtt a csuka fogásának ideje.

A jelentkezőnek esküt kellett tennie.

„Az vízhez való Esküvés formája

En N. N. Esküszöm az Atya Fiú tellyes Szent Háromság Eggy Élő Istenre, Boldogságos Szüz Máriára és Istennek minden Szenteire, hogy a vízen és víz mellett való Halász szerszámhoz nem nyulok vagy ha mást látnék is kártételen halgatás nélkül Czéh Mesteremnek megmondom ugy szintén Halásztársamnak az kié légyen az kár hirt adnom azokat is föntartom, hogy előttem való Czéh Mesteremnek engedelmes leszek, Isten téged ugysegellen.”

Ilyenkor 2 forint hitpénzt, 1 ft táblajárást és 1 ft jelentőpénzt kellett fizetni.

Egyesek már pár hónap, mások csak évek múlva adták be magukat a céhbe, de olyanokról is tudunk, akik csak hitet tettek. A céhbeállásnak azonban nem előfeltétele a korábbi vízhez hitezés. Úgy gondoljuk, hogy a hitezés a „tanulóidő” legális formája, a céhhez kötődésnek lazább formája.

A Jegyzőkönyvben semmi utalás nincs sem a remeklésre, sem a vándorlásra. Az új tagot nem „felveszik” vagy „beiktatják” hanem az „adja be magát”, „beáll” a céhbe. Ez a szóhasználat talán annak is kifejezése, hogy nem volt olyan létszámkorlátozás, amivel a Dunán sokszor találkozunk. Beálláskor szabták meg a fizetendő taxát. A tagok zöme „félcéhre” áll be, időnként hivatkoznak is rá, hogy apja is halász volt. Az első évtizedekben, 1776-ig 8—12 forint volt az egész taxa, 1779-től 15—16, de 1809-ben már 40, 1817-ben pedig 100 forintra emelkedett, ahogy a pénz értéke romlott azokban az években.

1752-ben Böröczi János 2 forintot és egy pár szövetnekét fizet, „minthogy az Atya is az ipais Czeh kötelessek voltak”.

1754. ápr. 10. Angyán György 4 forintot fizet, „minthogy halász fia volt, azonkívül egy Par zöld Sövötnegetis tartozik, az tábla járást meghatta és az áldomást is beszolgáltatta.”

1764. ápr. 29. Bajnak Mihály „minthogy az Atya is Halász Mester Ember volt tehát fél Chevel tartozott volna, de egyenlő akaratal a Böcsületes Halász Cshe három forentokban és ötven pénzekben egyezet meg... azonkívül a Százloban is egy forental, a táblajárást és az áldomást bé szolgáltatatta. Tartozik azon kívül egy pár szöd szövettenggel vagy egy szál fejer gyertyával.”

1802. febr. 28. Farkas István „mivel semmi nemzecsége nem volt halász így tehát füzet az Cé ládjába 16 forentot az tábla járással együtt 4 zászló 5, cé árkába 4 ft.”

Szalai Józseffel 1808-ban az apja 8 ft adósságát is megfizettették.

Menhár Antal 1848-ban adta be magát, de adós maradt 15 ft 15 x-ral, „halála után a szerszámából került ki ez a 15 f 15 v”.

Nagyon gyakori, hogy az ifjú mester beáll a céhbe, de az apjával együtt halászik. Ilyenkor nem kell taxát fizetnie, csak egy forintot, áldomást és táblajárást.

1756-ban Tobak Mihály „még az Atya törivel halász, azután maga törire halász tartozik az B Che Articulusa szerént kedvit keresni — az táblajárást meghatta csak áldomást is csa az tartozandot bészolgáltatta.”

1757. Gombóc Miklós „minthogy halász fia egy forenttal tartozik fizetni, üdövel ha az maga kezére halász tartozik annak rendi szerint kedvet keresni, az tábla járást és az áldomást bé szolgáltatatta”, de tartozik még egy pár zöld szövettenggel és egy szál fehér gyertyával, ez utóbbit megvette.

1763-ban Böröcz József „Minthogy most az öreg Atyával van tehát nem tartozik töbel egy forentnál melyet meg is fizetett ha pediglen az maga kezére származik tartozik az Böcsületes Cshenek kedvit keresni és alkuni a tábla járást és az áldomást be szolgáltatatta. Tartozik azonkívül egy pár szöd szövettenggel.”

1784. Gyoczi György „atta be magát, de mivel az Atyával van egy kenyéren egyebet nem tartozik egy forintnál...”

Ha a maga kezére származott, újra egyeztek:

1753-ban Bajnak Márton „Ujonan meg egyezven az Atya Halála után ifju Bajnak Márton az Böcsületes Halász Cheben jó lehet ennek előtte köteles lévén az Böcsületes Chéhez adot egy forentot most pedig meghegyezven az Böcsületes Chevel negy forentban az előbi egy forent bé tudik és bevetetődik marad fönt három for és egy Szál fejer gyertya azon hár forentban adot megh ötven pénzt.”

A fentiekhez hasonló szöveggel veszik be teljes jogú tagnak a többi, atyjától elváló ifjú mestert is.

Az új mester ugyancsak esküt tesz:

„Az Nemes Halász Czéhben beálni kívánó Mesterembernek Esküvés formája.

En N. N. Esküszöm az Atya Fiu Tellyes szent

Háromság Egy élő Istenre Boldogságos Szüz Máriára és Istennek mindent Szentire, hogy ezen böcsületes Halász Czéhnek a kiben és most beadni akarom magamat minden Articulusat tehetségemig meg tartom, úgy hasonlóképpen ha mi olly közönséges végzésünk legyenek is, akik Czéhünknek és halászásunknak kárára volnának is tartozom tehetségem szerént megoltalmazni vagy is Czéh Mesteremnek megmondanom úgy szintén Halász Társomnak az kié légyen az kár hirt adnom, azokat is fönn tartom, hogy előttem való Czéh Mesteremnek engedelmes leszek minden Czéhünket illető és hasznára való dolgokban és ha valamely olly dolgot hallanék vagy is az melly Czéhünknek ártalmára volna, s vagy is jövődben következhetnének is tartozom Czéh Mesteremnek halgatás nélyküly bemandanom, és az mit benn hallok az melly kárunkra következnek kin nem mondom, és az kit kin hallok be mondom tehetségem szerént. Isten téged úgy segéljen.”

Tehát a hitezők csak arra esküsznek, hogy nem okoznak kárt, illetve a tudomásukra jutó veszélyről jelentést tesznek, a céhmesternek engedelmeskednek. A céhbeálló ezen felül az articulások betartását és a céh érdekeinek védelmét is megfogadja.

Három olyan esetet ismerünk, mikor kétszer adta be magát ugyanaz a személy:

Major János „Anno 1816 Esztendőben Másodszor Atta bé magát Ré Komárombul visza gújetele után meg egyezet a böcsületes Chében az az 15 foréntokban 17 Novembristül fogva egy hal sort fog adni. Ezenkívül Kötelezi meg fizetni Kenesei bodis hamajor János meg nem fizethető”. E bejegyzés három szempontból is figyelemre méltó: Major János Révkomáromból tért vissza, ott nyilván a dunai halászáttal ismerkedett, másodszor is beállhat a céhbe, s végül kezest jelölnek ki az adósság megfizetésére.

Menhárt József 1845-ben ugyancsak másodszor adta be magát fél céhre, 50 ft-ot fizetett, de már 1849 Péter Pálkor „önként maga lemondott a chérül”.

1841-ben Horváth István „Ismét másodszor adta bé magát a Böcsületes Halász Chében és meg is egyezet annak Rendi szerint 40 fl azaz Negyven Váltó forintokba.

Büntetésképen és az hitpénz	2 fl
táblajárás füzetett	1 fl
Azon a napon megfüzetet hitpénz	2 f
Beadásbó füzetet	10 f
és még füzetet	5 fl
1842 dik 22 májusban	10 fl
1842 dik 19 Juniusban	15 fl
Meghalt 1852 Ez. 17 Május”.	

Az 1842-ben céhbelépett Göndöts Ferentz „Lemondott a Halász Chéhrüly November hó 30dik 867”.

A belépés után néhány évre a fiatal mestert szolgálómesternek választották meg. Egyszerre két szolgálómester volt, és tisztségük két évre szólt. Nekik szintén esküt kellett tenni:

„Szolgáló Mesterek Hitének modgya,

Én N. N. Esküszöm az Atya Fiu tellyes Szent Háromság egygy élő Istenre Boldogságos Szüz Máriára és Istennek minden Szentekre, hogy az minémü szolgáló Mesterségre választottam a böcsületes Czéhtül azon Szolgáló Mesteri hivatalomban tisztán igazán eljárók, és az mit kezemhez veszek azokrul is számot adok, előttem való Czéh Mesteremnek minden Czéhünket illető dolgokban engedelmes leszek, ugy szintén előttem Járóknak is, azt is előttem tartván: hogy ha ollyas dolgot halanék, vagy is látnék, az kik Czéhünknek ártalmára következnék, azokkal is tartozom bé mondanom és minden károkat eltávoztatnom, nem tekintvén sem Atyafiságot, sem barátságot sem adománt, az én Szolgáló Mesteri hivatalom szerént mindeneknek igazságot teszek és másokkal is igazságot tétetek. Isten engem ugy segéllen.”

Nevüket és a szolgálati időt bevezették a jegyzőkönyvbe. A szolgálómester feladata volt a gyűlésekre összehívni a mestereket, nyilván a lakomák rendezése körül is voltak teendői, de kellemtlenebb ügyeket is intézett, ahogy a régi rendtartás 8. articulusában kitűnik. A vétkes halásztól neki kellett a zálogot elhozni, s ez nem ment mindig békés úton. Ebből következik, hogy az alkalmaznokokat maga a céh mentette fel a szolgálat alól, mások magukat váltották meg.

1759-ben a már említett Szabó István öreg leghény létére hivatkozva nem tartják alkalmasnak, ezért megegyeznek „hat Mariasban Szent Egyházban való Gyertyara oltara valót.”

1772-ben Ur János „mivel az Szolgáló Mesterségre nem volt alkalmas” 1 ft 50 dénárral váltja meg magát, egy évvel később Baksa György egy tallért vagyis 1 ft 50 dénárt fizet.

1775-ben Göndöcz János „tekintvén az öregséget” 25 dénárt fizet. Úgy látszik, idős korban lépett a céhbe.

Háromszor, 1787, 1804 és 1851-ben a belépő eleve úgy egyezik, hogy a szolgálómesterségre nem kötelezik.

1865-ben — egy utalásból arra következtethetünk, hogy — kenyértörésre került sor a fiatal és az öreg mesterek között:

„Az 1865^{dik} Esztendőben Szent András napján ki fogat az Böcsületes Halász Czébüly az fiatalyság és az Szolgálati mesterség egészen keresztüly fordult és kénytelenítettünk az leg öregebeken elkezdeni Isten éltesse az elválalt Társainkatt hogy Fris jó erővel ki szolgálhassag 866^{dik} fél évett

Kenyeres György céhmester

Halász József +

Persovit István

Pap György Jegyző

Szalai Ferentz cétag

Annó 1865^{dik} Esztendőben November hó 30^{dik} napján az egész böcsületes Halász Czéh megválasztotta Szolgálómesternek öreg Persovits István

öreg Halász József

Czéhek Szolgálatot tesznek 866^{dik} év Julius 29^{dik} Szent Péter napig.”

Hogy a fiatalok kiválása hogy történt, mit jelentett, arról hallgat a jegyzőkönyv.

Amíg valakit céhmesternek megválasztottak, addig 10—15 év is eltelhetett. Ha meg voltak elégedve ténykedésével, egymásután többször is újraválasztották. A régi mester mellé még két személyt „candidáltak”, és szavazással döntöttek.

1738-ban egyszerre két céhmestert választottak, ahogy azt a régi rendtartás 13-ig articulusa előírja. Ez egyik bizonyíték, hogy a szabályzat 1713-ból származhat. Az egyik céhmestert az „alsórészrül”, a másikat a „fölső részrül” választották. Hogy ez a gyakorlatban mit jelentett, nem tudjuk, mint azt sem, hogy később miért elégedtek meg egy személlyel, mikor az új privilégiumot még meg sem kapták.

A választás tényét a jegyzőkönyvben megörökítették, s ennek kapcsán néhány figyelemre méltó bejegyzésre is sor került:

1784. 3. Maj „Böcsületes Halász Cshe alkalmaztosságával Horváth Sándor Tisztartó Uram jelenlétében három kandidált Emberséges Emberek közül időbeli Cshe Mesterei egyenlő akarattal confirmáltatott ugy mint Göndöcz János Cshe Mester Lakics József Szolgálómester Loránt György Szolgálómester.” Első eset, hogy a földesúr képviselője — nyilván a Mária Terézia féle cikkelyekben előírt comisszárius — megemlítettik.

„1796. 16. Maj. Mthgos Groff Tolnai Festetics György Eö Nagysága részérül ugy szintén az böcsületes Czehbéliek által Czhe Mesteré való választott Keszthelyi Kamondi László...”, ami azt jelenti, hogy a földesúr beleszólt a személyek kijelölésébe, sőt: 1820-ban „Vintzeistvány volt az első Uraság Szolgálatyát fölvádoló a Che ellyenére” — mondja egy lapszélre írt és bekeretezett bejegyzés.

Szokatlan az, hogy a céhmester fizetést kapott. Öreg Zabó János 1822-ben két szekér sás szénát, a többiek évi 7 forintot kaptak. A szénailletmény magyarázata az, hogy az árendásoknak „Lészen engedve a Halászathoz Mindenkinek egy Baglára való Kaszáló a Balaton Bozzótyában (TAKÁCS 1978, 39.) — egy 1790-es contractus szerint, mely bár az égenföldieké, de valószínű, hogy Keszthelyen is hasonló feltételek voltak.

A választás általában Péter Pálkor történt, noha az 1713-as articulus 13-ik pontja pünkösöd második napját írja elő, az 1776-os a „választott esztendő” napot, ami a védszent napját jelenti.

Természetes, hogy a céhmestert is megeskették:

„Czéh Mesterek Hitének formája

Én N. N. Esküszöm az Atya Fiu teljes Szent Háromság Eggy Élő Istenre boldogságos Szüz Máriára és Istennek minden Szenteire, hogy az minémü Czéh Mesterségre választottam az Böcsületes Halász Czéhtől, hogy az én Czéh Mesterségembéli tisztán, igazán eljárók tehetségemig, nemtekéntvén sem Atyafiságot, sem barátságot, sem adományt Szémelly válogatás nélkül, eljárók szegénynek, Boldognak, minden engem illető dolgokban Igazságot teszek, és másokkal is igazságot tétetek, az kik hatalmam alatt lesznek. Isten téged ugysegellen.”

A harmadik tisztség a nótáriusé vagy jegyzőé volt. Ennek előfeltétele az írástudás, bár a jegyzőkönyv tanúsága szerint sem a szép- sem a helyesírás tudását nem helyezték előtérbe.

Noha 1800-ban határozatot hoztak, hogy sem a céhmesternek, sem a nótáriusnak ezentúl nem lesz fizetésük, a későbbi években is feltüntetik a honorárium kiutalását.

1822-ben a nótárius is sásszénát kapott, de csak egy szekérrel, a későbbiekben évi 5 ft-ot fizettek. Megbízata hosszú évekig eltarthatott.

A céhgyűlések ideje a szokásos Péter Pál, de ami már szokatlanabb: András nap, november 30. Ezt a napot a készthelyieknek mindkét szabályzata ünnepnek nyilvánítja. Ezzel csak a pozsonyiak 1766-os szabályzatában találkozunk még, de tudomásunk szerint a halászok körében Andrásnak nem volt különösebb kultusza. Bálint Sándor sem említi ünnepi Kalendáriumában, (BÁLINT 1977, 505—509.) de érdeklődésünkre úgy nyilatkozott, hogy András Péter testvérbátyja, maga is halász, így lehetett a halászok közt jámbor tekintélye.⁶ Kézzenfekvőnek látszana, hogy a templom védszentje volt András, de a szabályzat szerint a szent Márton templomban kell a misét mondatniok. Tudjuk viszont, hogy a román halászok András tartják védszentjüknek.⁷ Kapcsolatnak viszont semmi jele sincs a két terület közt. Inkább egyházi sugallatra kell egyébként is gondolnunk a céhek vallási előírásainak megfogalmazásában — így a védszentek kiválasztásában is — mint „népi” indíttatásra.

Néhány esetben leltárt készítettek a céhmester által átvett javakról.

1835-ben a készpénz 250 ft, viaszgyertya 2 db, szövétnek 7 hosszú és 6 rövid, üveg pohár 3 db, cserép kalamáris, új hosszú asztal és két pad.

Két évvel később a készpénz 90 ft, van két szál új viaszgyertyájuk és két kis rövid, 10 szál hosszú és 6 szál rövid szövétnek, hosszú asztal, jó pad kettő, három üveg pohár, két csap, egy itze bádóg és tölcsér.

1839-ben: 50 ft készpénz, fehér gyertya 2 db hosszabb, 2 db rövidebb, 4 hosszú és 6 szál rövid szövétnek, három üveg pohár. 1840-ben a céhmester marad, a készpénz 190 ft.

1841-ben Persovits István átvett 220 ft-ot, 2 szál fehér gyertyát, 6 hosszú és 4 rövid szövétnek, egy „öreg” szentmihálylovát, egy kis szentmihálylovát, két hosszú padot, egy asztalt, három poharat, egy kupicát és egy pecsétnyomót.

1843-ban a készpénz „12 db 2 foréntos 110 f, 12 darab 2 foréntossal együtt”, 2 szál rövid, 2 szál fehér gyertya, 6 szál hosszú, 11 rövid szövétnek, egy öreg és egy kis szentmihálylova, két hosszú pad, egy asztal, 3 üveg pohár, 1 kupica, 1 pecsétnyomó.

1845-ben 2 szál vastag gyertya, 8 szál hosszú 12 szál rövid szövétnek, öreg és kis szentmihálylova, 2 hosszú pad, egy asztal, 4 üveg pohár, 1 kupica, 1 pecsétnyomó és készpénz.

1849-ben a két szentmihálylova, 2 pad, egy asztal, 3 üveg pohár, egy pecsétnyomó és két céhkorsó a céh vagyona.

Mint látjuk, a leltározásnál nem voltak túl precízek. A jegyzőkönyv szerint a pecsétnyomó 1838-ban készült, s Pap József 12 x-et fizetett érte, de csak 1841-ben tüntetik fel. Egyetlen egyszer sem említenek céhládát, sem behívó táblát (igaz, hogy a ma ismert 1859-ben készült, de talán korábban is volt), és csak 1849-ben említik a két céhkorsót.

1831-ben „egy Szentmihály Lovát tsináltattuk 10 Fl 30 Kr.” 1838-ban „Tislérnek és Lakatosnak Hogy Asslo és az Kis semihál lova repelatziarara Füzetünk ki 12 f 30 x.”

Sokszor vásároltak gyertyát. 1818-ban egy pár fehér gyertyát, 9 funtosat 45 forintért. 1836-ban ismét 9 funtos gyertyáért fizettek 29 f 15 x, 1842-ben két szál új gyertya 10 funtos 27 ft. 1849 szent András napján Dimeternek fizettek gyertyára foglalóba 5 forintot. Ugyanebben az évben még kifizettek 34 ft-ot egy pár szálért, végül 1855-ben Nagy Sándor bábosnál két szál 10 funtos gyertyáért 40 forintot.

1847. október 1-én „az ő Nádor Hertzegség tiszteletére tett Költséget öszvessen tészen 22 fl V 46 x Az kit Nemzeti Ászlóra el költöttünk.”⁸

Sokszor emlegetik a zászlót. 1764-től 1771-ig minden céhbeálló 1 forintot fizet zászlóra. 1797-től 1807-ig 5 forintokat, 1829-től 1849-ig ismét 5, majd 1850-től 1854-ig 7—8 forintokat fizetnek be.

Mint említettük, 1829-ben „Die 18^{ik} Aprilis hónapban Közönséges Halász Ché béliek Uj Ászlót készítettünk anak az ára és költsége tésze 85 forint az ő Ászlónak Nyelére és Bojtyára. Ché Pén-sibül ki került hanem az Kántorosok segíték két két forintat”. Felsorolja azokat név szerint, akik „A Zászló tsinyaltotásban a mi eset reaiok ezek meg attak” szám szerint tizenhét. Megjegyzi, hogy „Lakis Józseph a maga Joakaratyabul adott Négy Mariast”. Hajdu János adott 25 dénárt, Vitéz Józseph viszont tartozik 85 dénárral.

1797-től 1806-ig a céhbe állóktól fejenként 4 forintot szedtek a „céharkába” vagy „az hajós ut ár-

kába". Feltehetően a kikötőhöz mélyítették ki az utat.

A vizsgált két jegyzőkönyvben szabályos elszámolásokat nem találunk, csak az új tagok befizetéseit, és itt-ott egy-egy kifizetést vagy bevételt.

Igy pl. 1851-ben „Tyonya kereszt környékét föl szánczoltata az érdemse Ché fizetet 2 f 45.” — A Tanya kereszt ma is megvan, a Keszthely—Fenekpusztai országút mellett áll, felirata szerint „Halász Chébeliek Tsináltattuk 1810.” (RÉTHELYI 1984, 59., 71.)

Lakos Lászlónak 1822-ben „Az veis tsinálásért az gátfolásán föllüly” fizettek, nem tudni mennyit. „1840 25 Februárusban sentmátássi (Mátyás napi) gyülekezetbe Kétitató (?) között megholt Suponísandrásnak Vezhelét elatuk a Chébe megvete Persovits János örökere töbet nem füzet érte so-hais 3 f 15x”.

1849-ben „Horvát Márton Gyenesi hegyalat veisz helet megvette 6 f.”

Ezek szerint a vejszek helyét adták-vették.

1794-ben „Kamondi Lászlónál levő Horváth Ferencz katonának meg fogván és minemü javaju maratak Cheben meg visgalyvan ely adatott és Che Ladajaban tetetett a Peni oly modon hogy ha vissza taly jöni tartozika Che vissza adni

Szam szerint	de
egy könyvet	50
Vaszok Mihály vett ött Darab Fejér Ruhát f 1	
... (?) Gyüszü	3
Gombocz Josef egy ungot	25
	f 1 78
item ket kis könyvet	30”.

Horváth Ferenc talán alkalmazottja, legénye volt Kamondinak, neve a hitezett vagy cébbe állott halászok között nem szerepel. Feltűnő, hogy semmi halászszerszámmal nem rendelkezett, hacsak a „gyüszü” nem a hálókötő gyüszüt jelenti. Volt viszont három könyve!

Mindössze egyetlen hagyatéki leltárat ismerünk, bár évszám nélkül. A szövegben említett József 1779-ben lépett a cébbe. „Istenben boldogult Kamondy Ferencznek ami nemü Halász Szerszáma volt az Böcsületes Cshe el intézte hogy ha az Fia Joseff el válaék az Anyatul mastanaban tehát eze- ket meg köll néki füzetni vagy az résziben marad.

	ft	d
Ami a Hajoja van intézve	1	50
2 ^{do} Turbuk hallo van intézve	4	
3 ^{to} Öreg horog tiz veg szerszám nélkül	3	
4 ^{to} Két Hallo egy Süllo Hállo és fél hállo van intézve allétatlan	7	
5 ^{to} Két Hállo avét van intézve	75	
6 ^{to} Öreg Zigun van intézve	85	
7 ^m Négy uj varsa van intézve	80	
Summa	17	90”.

Figyelemre méltóak az értékek. Egy turbukháló drágább, mint egy hajó, a tíz vég horog megegyezően annyit ér, mint a hajó. A szigony fél hajó értékű. Ebben az időben 8 ft az egész mestertaxa.

1770-ben úgy határozott a céh, „hogy az mely Halász Mester Embereknek halotya történik ez után tartozik füzetni az temetésért ötven penzeket id est Den 50 az mely Halász Mester Ember pedig el mulatya a temetést tartozik füzetni Den 50.”

Kallo Antal 1834-ben 3 forintot fizet előre, hogy a céh majd temettesse el. Neve egyébként nem szerepel a céhtagok között.

1808-ban 2 f 30 dénárt fizetnek egy halottakért mondandó miséért.

1727-ben „Proclamáltatván az Nemes Halász Czehében hogy Anatum tartozik Minden Halász Mester Négy kantora d 25.” 1746-ban számbave-szik az adósokat, s ezek közt kettő a kántorpénzzel adós. Zábó Imre 1818-ban 2 ft-ot fizet kántor-pénzt. Ez eddig nem is szokatlan, hisz minden céhben negyedévenként fizették. A szokatlan az, hogy erről semmi kimutatás nincs a jegyzőkönyvben és ahogy néhány alkalommal emlegetik őket: 1829-ben a már idézett szövegben a zászlóhoz „az Kántorosok segíték két két forinttal”, 1850-ben Nagy Antal „beiratta magát Kántorosnak” és évente fizet 1 ft-ot, az ugyanakkor „kántorosnak” beiratkozó Szalai Ferenc 2 ft-ot fizet. E két belépőnél szó sincs a szokásos taxáról. Mintha a kántorosok a hitezettekhez hasonlóan csak lazábban kapcsolódtak volna a céhhez.

Néhány adatunk van a „hal sor” adásról. 1809-ben cébbe adja magát Angyan János azzal, hogy majd ha egyedül halászik, akkor fog halsort adni. A Révkomáromból visszatért és ismét cébbe állt Major János 1816-ban nov. 17-től egy hal sort fog adni. Ugyanakkor „Az Öreg Vintze Istvánnak hasonlo mod meg engedtetet hanem tavasszal egy hal sort és egyet Ószszel adjon azon kivüly az estendként az Arendát”. „Vajda Lászlónak — 1816-ban — meg engedtetet hal sor nélkül az halászat tsak az Arendát fizeti meg.”

1817-ben Hendrik János „béesküdütt” és meg- egyezett 14 forintba és „két hal sorba”.

Itt nyilván arról van szó, hogy a pénzben fizetett árenda mellett természetben is kellett halat beadni az Uraság konyhájára. Ezt úgy oldhatták meg, hogy minden halász, meghatározott sorrend szerint adta be a kívánt halmennyiséget. Ebből is arra következtetünk, amire egyéb adataink is vannak, hogy ezek elsősorban kishalászok voltak. A nagyhalós halászatnál ugyanis ilyen problémák nincsenek, ott előbb kivesszik a fogásból a beadást, és a maradékot osztják el.

A bérletet a céh kötötte az uradalommal, az is fizette ki, és mindenki befizette a ráeső részt. A jegyzőkönyvben csak egy utalást találunk erre:

„kereszturi árenda, 58 f”, de az 1753-as írástól el-
 űtő beszúrás.

A keszthelyiek contractusait nem ismerjük, de nyilván hasonlóak lehettek a már publikált kereszturi és balatonszentgyörgyi szerződésekhöz.

A korai időkben a céh mint testület árendált, de ezenkívül egyes halászok is bérelhettek halászó vizeket. Így a Simonyi nevű vizet — Keszthely mellett — három halász bérelte 1770-ben 12 forintért. Négy évvel később a céh a vízbérletért minden ember után fizetett 1 forintot „bárminémű szerszámmal halászott”. Ezenfelül az uraságot illette meg a fogott hal egyhatoda, amit úgy hajtottak be, hogy megbízottja „tetszés szerint való számadó napon” a céh által kijelölt hites emberrel végigjárta a halászok „törjeit” s a bennük talált halat átvette. Ráadásul egy garasával az uraságnak a többi halra is elővételi joga volt, s tilos volt „más idegeneknek a halat eladni, csak ha már az uraság által kívánt részt beadták.” Az 1775. évi szerződés a fejenként fizetendő összegben felül azt is kikötötte, hogy „azonkívül aki turbukozni akar”, még ötszörös pénzt fizet. 1798-ban kelt jelentésében bizonyos Podolányi ismerteti „Több esztendei tapasztalásból” hogy a keszthelyi halászcéh nem igyekszik 3 krajcárjával a halat az uraságnak beadni, mikor mások 5 krajcárt is megadnak fontjáért. A halászok hajón viszik a halat Hídvégre, ott veszik át a kereskedők. Ezért javasolja, hogy az uraság emelje a hal elővételi árát, kössék ki az elővételben beadandó hal mennyiségét, s ha ettől elmaradnának, annyival emelje az árendát. A téli halászattal — mely az uraságé — még inkább akarták fokozni a jövedelmet, s ne nézze el az uraság, hogy „némely meghitelt halászok azzal mentik magukat, hogy embereket nem kaphatnak”. (BARTOCZ 1979, 83—84.)

Az uraság a nyári halászatot adta árendába, (NK I. 1956, 40.) mert a télit magának tartotta fenn, ugyanis az ő hálójával résziből halásztak. Így vall 1770-ben a 60 éves keszthelyi Gombóc Ferenc is: „...egykor pedig téli üdőben fagyal az öreg hállóval is Kilencedébül halásztá... (NK I. 1956, 39.)

Hasonló kép rajzolódik ki Petánovics Katalin által közölt contractusokból is. (PETÁNOVICS 1981.)

Mint láttuk, az árendált vizeken a vejszehelyek a foglalás vagy vétel alapján a halászok birtokába kerültek annyiban, hogy azt haláláig, vagy míg el nem adta, más el nem foglalhatta.

A jegyzőkönyvekben előforduló adatokból az is világos, hogy a keszthelyi halászok jórészt az ún. kishalászatot űzték, olyan szerszámokkal dolgoztak, melyeket egyedül vagy legfeljebb egy-két társal együtt végeztek.

A vejsze a mederbe erősített nádfalakkól készült útvesztő megépítése nagyobb munka, aztán csak a

betévedt halak rendszeres kimerését kellett elvégezni.

A *varsa* vesszőből vagy hálóból készült kúp alakú halfogó eszköz, melynek tölcészerű száján beúzó hal már nem tud visszafordulni. Ez mozgatható eszköz, de ennek is megvannak az állandó helyei, ahol leteszik, s naponta kiszedik a halat belőle.

Sokszor emlegetik a halászok „tőreit”. Ez a vejszéknek és a varsáknak összefoglaló neve lehetett.

Kedvenc szerszámjuk volt a *szigony* — jelvényeken is állandóan szerepel, — mely ezen a vidéken 3 ágú vasvilla, hosszú nyélen, az ágak hegyén visszafelé álló tuskével, hogy a megszárt hal le ne csúszhasson.

Használtak még horgokat, és különféle kisebb hálókat. Ilyen a turbuk is. Ez egy 10 m hosszú, 1 m mély hármasszerű ún. tükrősháló. Ezzel — esetleg több darabot összekötve — nádcsomókat kerítettek be, aztán rudakkal a nádist dőködni kezdték, a menekülő hal a hálóba keveredett. Jó eredményt értek el vele, hisz a turbukért ötszörös bért követelt az uradalom. Úgy a kisszerszámok, mint a téli halászat részletes ismertetésétől eltekintünk, hisz arról Jankó János és Vajkai Aurél részletesen írt. (JANKÓ 1902, 332—377.; VAJKAI 1964, 57—72.) Ugyancsak részletesen ismertetik az egyfából kivált jellegzetes balatoni bodonhajót, a halászok által csak *hajónak* nevezett vízijárművet, mely nélkül a halász nem halász.

Ezek után talán érthető, hogy a keszthelyiek miért nem tartottak sem inast, sem legényt. A kishalász vagy egyedül dolgozik, vagy ha segítségre van szüksége, másik, egyenrangú halással társul, a zsákmányon osztoznak. De a társnak is van szerszámja, halászó vize, így jobban járnak, mint ha alkalmazottjuknak kellene fizetést adni állandó jelleggel. Más a helyzet, ha a saját, nagyobbacska fiát viszi magával, aki segít az evezésben, a szerszámok kezelésében. Annak fizetés nem jár, viszont eltartása úgyszólván az apa kötelessége. A fiú viszont megtanulja a szerszámok kezelését, megismeri a vizet, s mindazt, amit egy halásznak tudnia kell. A téli halászatnál az uraság hálójával maguk is részért dolgoztak, ha segítség kellett, felnőtt embereket fogadtak, hisz tizenéves gyerekekkel ott nem sokra mentek volna.

A dunai céheknél télen inkább szerszámot készítettek, nyáron nagyhálókkal dolgoztak, s mindkét esetben a gyengébb inasoknak is van megfelelő munka. A tolnai céh vizsgálatánál is olyan eredményre jutottunk, hogy csak a nagyhalászzal foglalkozók tartottak inast és legényt (SOLYMOS 1979, 151.)

Visszatérve a céh ügyeire, szólni kell a kihágásokról is.

1754-ben Szabó Istvánt két ízben büntetik, mert áldozó csütörtökön horgászott és a vasárnapi misét elmulasztotta. 40 ill. 50 dénárt fizetett.

Ángyán György is a vízhez ment áldozócsütörtökön, s ez 25 dénárjába került.

1756-ban Végh István az úrnapi körmenetet, Bajnak István és Szabó István sarlós Boldogaszony napján a misét mulasztotta el.

Bajnak István és ifjú Bajnak Márton közt veszekedés támadt, ezért a ferencesek Boldogságos Szűz oltárára fél funt fehér gyertyát kötelesek venni.

Dávid Ferenc számos halásznak volt ártalmára, míg Gyóczy Ferenc harangozaskor „mikor valamennyi Halász Mesterek imádkoztak, botránkozást cselekedet és az másik halász tarsat meg csufolta büntetődött Négy forentokra.”

1871-ben „Pap Ferenc Föly kereste az érdemes Halász Czét és minden Bujasagibuly meg tisztulyván az Érdemes halász czé vizsgálódása Szerent Uj Vízholdy való hitezés uttan büntetése néki tett Csinyajér köly füzetnyi Asztalypénz 1 fot, hitpénz 1 fosz, 10 fot parancsolásra nem jelent meg 2 fot összesen a Summa még az Aszlóba 5 f Summa 19 f”. Szent Andráskor a büntetést kifizette.

1746-ban Kocsis Jánost, akit a céh maga elé idézett, hogy tisztázza magát, nem engedelmeskedett, ezért a céhből kizárták.

Kamondy Ferenc egyszer egy temetést mulasztott el, s még más valami vétke is volt, ezért 1 f-ot fizetett. Szép Józsefet 1849-ben háló elvívésért 40 f-ra büntették.

1840-ben Horváth István „céhbéltársát meggazolta és más semlével összefogtak azé füzet 50 f De ol föltételel Hogy Havalamel legkeveseb bajt követakor kimarad egesen — Hogy ha én Horvát István Még az Erdemes Chét megbántónám olformán meg erősetem nevem aláírásával, megerősétem tüstén kitiltasam Csebül Én Horvát István.”

„Ano 1740 Die 21 Augusti Mint hogy Baksa István Halász társainak az Horgot tolvaj modon el vette, és így az Hitit meg Szepte arra való nézve az B. Che nem Szenvedven azon Gonosz Cselekedetit Articulusunk negyedik punctuma Szerent negy forintra büntetődött volna de Szegensegét tekintven az Che... szerént két forban megengetet oll Conditio allat hogy azon rosz cselekedetet töbe Soha el nem követi és arr is obligala magát, hogy az utan soha az B. Chben béne vetetögnek ha ollas véteken találtatik hozátévén aztis minthogy azon megnevezet Dolgát hitel erősítette hogy nem eo Cselekette de minthogy ra Bizonyosodot csak utan maga kivalotta azért az B. Cheh kívánja hogy ujaban hit le tetelevel járhason a Vizre Törjeihez, az káros embernekis egy for. tartozik kit is intra quindenem pörpatvar nélkül tartozik be szolgáltatni...”

„1839 Esztendőben 30 Novemberben Szent András Apostoly és Pátronusunknapján. Az Fialalabb halászok meg Büntetek az Érdemes halász Chetül mivel halásztak más kintvaló Legényekkel maguk részire és pedig halászatot is félbe hagyták semi hasznok sem volt még is egy Öreg Szent Misét kölot nékik szolgáltatni büntetésül.”

A két jegyzőkönyv tartalmazza a keszthelyi halászcéhbe belépő halászok neveit, de életkorukat nem tüntetik fel. Néhány esetben írták be a halál évét. A céh mindenkori létszámára így csak következtetni tudunk.

Ismerjük a céh alapító tagjait, 68 fő (két nevet nem lehet elolvasni, lásd függelékben). 1738-ig új felvétel nincs bejegyezve. Ebben az évben és a következőben egy-egy, majd 9 év múlva újra, 1748-ban egy. Attól fogva folyamatosan jegyzik az új belépőket. Ezek száma évente 1—2 fő, időnként néhány év kimarad, máskor 5—6 tagot is bevesznek. Nagyobb mérvű gyarapodás figyelhető meg 1849-ben, 8 személy, 1850-ben 10, 1871-ben 7. Nyoma sincs az olyan katasztrófának, mint mikor 1782-ben régi halászat alkalmával negyvenhat ember merült a Balatonba. (VAJKAI 1964, 54.)

Feltűnő, hogy az utolsó céhbelépő Horváth János 1854. jún. 29-én adta be magát, attól kezdve 1882. jún. 29-ig, az utolsónak bejegyzett Halász Györgyig csak vízhez hiteznek, szám szerint tizenhatan.

A keszthelyi halászcéh nem szűnt meg 1872-ben az ipartörvény meghozatalával, hanem csak 10 évvel később. 1884-ben megalakult a Balatoni Halászszevetezet, amelybe minden földesúr és tőkés bérlő éppúgy belépett, mint a hivatásos halászmester bérlők. Ez a szevetezet 5 évig működött, míg az 1888. XIX. tc. — a halászati törvény — alapján megalakult a Balatoni Halászati Társulat, 1900-ban pedig a Balatoni Halászati RT. (LUKÁCS 1951, 107.)

Erre az átmeneti időre vonatkozhatnak Malonyay adatai: „Amikor még négy bokor halász volt Keszthelyen s négy halászmester, az öreg Böröczi, Zámbo, Kardos, Horvát, a keszthelyi vizet ők veték bérbe a gróftól és közösen dolgoztak. A gazda két részt kapott a fogásból, az emberek egy-egy részt, mérték a halásztarisznya volt, amit az aszszony szabott. Jobb karral a balváltól csuklóig mérve, — amelyik halásznak bögyösebb volt a párja, annak a tarisznyája annyival kiadósabb is volt...” (MALONYAY IV. 1912, 47.)

A céhtagok neve többségükben magyarokra vall, néhány délszláv lehetett köztük. Több nemes emberrel is találkozunk, bár ezeknek a nemességen kívül aligha volt többjük, mint a „nemtelen” halásznak.

1713-tól 1882-ig összesen 251 halászt számoltunk össze 107 családnév alatt. Legtöbb taggal az alábbiak szerepeltek: Horváth 11, Szalai 11, Gyócsi 10,

Böröcz 9, Persovits 8, Baksa és Zábó 7—7 taggal.

A keszthelyi halászcéhre vonatkozó adatokat elemezve azt látjuk, hogy szervezetében, életében, szokásaiban élesen különbözik az ismert dunai halászcéhektől, és lényegében azokkal semmi kapcsolata sem volt. Ebben szerepet játszhatott az, hogy ők magyarok voltak és mentesek a német céhes halászok hatásától, de a helyi körülmények is. A dunai céhek városokban működtek, függetlenebbek voltak a földesúrtól, a Balatonon viszont éppen a Festetics uradalomban (Keszthely, Keresztúr, Szentgyörgy) és Tihanyból az apátság vízeről ismerünk céheket. E két uradalom rendelkezett jelentős vízterülettel, a többi parti birtokosnak kisebb, néha hálóval nem is halászható nádrágszíj vízparcellája volt csak. Lehetséges, hogy a céhalakítást maga az uradalom szorgalmazta, hisz így csak a céhmesterrel, nem pedig külön-külön nagyszámú halással kellett tárgyalnia, kontraktust kötnie. Közrejátszott az is — és az évszámok egybevágának —, hogy a pozsonyiak 1712-es szabadalomlevelének 8. cikkelye többek közt ezt mondja: „... ezért mindazoknak, akikre a királyi szabadság kisugárzik és kiterjed, és mindazok a magyar királyságban alsóbb körökben levő halász mesterek ennek a fő céhnek (Haupt-Laad) tagjai, amelytől a tisztességet és a védelmet kapják...” Hogy a pozsonyiak végeztek-e valami szervező munkát, nem tudjuk, a keszthelyi adatok semmi kapcsolatra nem utalnak, de nem lehet kizárni, hogy valami módon hatással voltak a megalakulásra. A névsorból bizonyítottan vehetjük, hogy a megalakulás 1713-ban történt, de ebből nem következik szükségszerűen, hogy az artikulusokat is abban az évben kapták. A bajai céh első névsora pl. 1811-ből való, privilégiumuk pedig 1815-ben kelt.

Sajnálatos, hogy a keresztúri és a balatonszentgyörgyi halászcéh iratai elkallódtak, s létüket csak kontraktusok bizonyítják. A keresztúriaktól 1774-ből, a balatonszentgyörgyiektől 1775-ből ismerjük az első szerződést. (PETÁNOVICS 1981.)

Ugyancsak gyér adatokkal rendelkezünk a tihanyiakról, de ennyi is elegendő ahhoz, hogy kijelentsük: a halászcéheknek a Balatonon egy speciális változata alakult ki.

Végezetül közöljük függelékben a keszthelyi céh alapító tagjainak névsorát, valamint a tagság teljes jegyzékét, ABC sorrendben, feltüntetve a vízhez hitezés, a céhbe állás időpontját, azokat az éveket, amikor különböző tisztségeket viseltek. A megjegyzés rovatban egyéb adatokra utalunk. „Apjával” szó azt jelenti, hogy vele közösen halászott, többnyire a hitezéstől a céhbe állásig. Egy kivételével mindegyik csak hitez, és mikor maga kezére megy, akkor áll be a céhbe. A „mesterfi” megjelölést csak ott használjuk, ahol a jegyzőkönyv is feltünteti.

A nevek, amennyiben többször is előfordulnak, általában több változatban szerepelnek. Mi a valószínűsíthető formát választottuk.

Függelék

Az Czéhbéli Mesterének Nevei Igy következnek

Kocsis Mártony Czeh Mester

NB. Czüvek János Czeh Mester

Fejes Istvány

Kis Istvány

Béres Mátyás

Böröczy Mihály

Baksa Dávid

Angán Páll

NB. Halás Istvány

Szita Benoze

Szita Gergöly

NB. Szenpali Miko

NB. Tobak Mihály

Vios András

Korso Ferencz

Kosári Mihály

Böröczy Ferenc

Székely Ferenc

Vidi Mihály

Kenesei Mihály

Toth Mihály

Laki Istvány

Lakos János

Bainak György

Baksa Istvány

Molnár János

Dávid Ferencz

Andorko Istvány

Szántó Mártony

Eöri János

Vidi János

Vidi Ferencz

Szita Istvány

Szita János

Kaposi Mátyás

NB. Aranós Istvány

Abros János

Nagy Ferencz

Kis Lőrincz

Nyers Istvány

Horváth Istvány

Halász Ferencz

Zovár Szabó János

(Sörös Mihály Ferencz)?

... ?

... ?

Kallo János

Roboz Mihály

Vegh Istvány

Tobak Mihály

Köteljarto Tobiás

Mesterházi (?) Mihály

Major András

Vaida László

Angány Gergöly

Gyoczi Ferencz

Angyán Ádám

Beleki Istvány

Vegh Ferencz

Eöri Ferencz

Maier Ferencz

Kovács Péter

Horvát Joseph

A keszthelyi halászcéh tagjainak névsora

	hit.	beáll.	szolg.	céhm.	not.	megjegyzés
ABROS János		1713				
ANDORKA István		1713				
ANGYAN Gergely		1713	1713			
Angány, Angyán) Ádám		1713	1713			
(Angán) Pál		1713				
György		1754	1759			mesterfi
János		1809				mesterfi
ANTAL Mihály		1800	1803—4			
NB. ARANYOS István		1713				
BAKO János		1713				
BAJNAK Márton		1713	1730	1737—38		+1753
György		1713				
ifj. Márton	1749	1753	1750			apjával
Mihály		1764	1768			mesterfi
János	1772		1779			apjával
BAKSA Dávid		1713				
István		1713		1729—30		
Ferenc		1752				
György		1763				
Ferenc	1787	1792	1795—6	1807		apjával
József		1799	1801	1813—4	1819	mesterfi
József	1823	1824	1827—8			
BELEKI István		1713	1733			
BENCZE László		1790				
BERES Mátyás		1713				
BOGNÁR László		1760				
BOROS Lajos	1855					
BOROVITS János	1880					
BÖRÖCZI Mihály		1713				
Ferenc		1713		1726—8		
János		1752	1756			mesterfi
József	1763	1770	1773			apjával
György		1806	1839—40		1816—8	mesterfi
Mihály		1839				
József	1847					
Antal	1849		1883—4			
József	1849	1849	1849—50			
NB. CZÜVEK János		1713		1713		
CSANAKI Mihály		1781				
CSUTAK Ferenc		1764	1773			
DAVID Ferenc		1713		1733		
János		1764	1768			
DAN János		1787		1803—4, 9	1793—8	
DOBOS József		1811	1821			
DORNYAI János	1855					
EÖRY János		1713		1731		
Ferenc		1713	1738			
FARAGÓ László		1809	1815—6	1833—4		
FARKAS István		1802	1805			senkije
FEJÉR Ferenc		1713	1727			
NB. FEJES István		1713				
GOMBOCZ Ferenc				1756		
Miklós	1757	1767		1786—9		apjával
János	1772	1777	1781			apjával
József	1787	1790	1793			apjával
György		1788				
Antal		1812				
GÖNDÖCS János		1766		1775—85		
ifj. János	1782	1787	1787	1801		apjával
János		1809	1813	1828—9	1834—6	
ifj. János		1835	1842			
Ferenc	1841	1842	1845			lemond 867.
Károly	1845	1845	1847—8			
NB. GYÓTSI Ferenc		1713				
Ferenc		1713				(kétszer!)
Ferenc		1760	1763			mesterfi
Ferenc	1768					apjával
Pál		1772				

	hit.	beáll.	szolg,	céhm.	not.	megjegyzés
György	1784	1789	1791			apjával
József		1797	1800			mesterfi
György		1818	1822			+1854
János		1830	1835			
Mihály		1847	1851			
GYÖREJI György		1798	1799			
HAJDU János		1753				
HALÁSZ Ferenc		1713				
NB. István		1713				
Ferenc		1800				
József		1829	1829—32	1852—3	1851	
Mihály		1849	1851			
György	1882					
HÁRI József		1804	1809	1816	1813—5	
János		1813	1819—20			
József		1829	1820			
HENDRIK János		1817				
HERMAN István		1798				
HORVÁTH István		1713				
József		1713				
József		1776	1785—6			
Gáspár		1786				
József		1800	1805			
Mihály	1804		1807	1832		
Antal		1833	1837—8		1842—8	
Márton	1836	1837	1843—4			
István		1837				
János		1841	1845		1850—1	másodszor
György		1854				
János ifj. Bodri	1880		1883—4			
			1887			
IHAROS György		1756				
JANOVITS Antal		1853				
Sándor	1854					
István	1871					
JASKÓI János		1739				
KALLÓ János		1713				
KAMONDI László			1775	1794—7		
József		1779	1787	1800—1		mesterfi
KAPOSI Mátyás		1713				
KAPRONCZAI SZÜTS Ferenc		1771	1779			
KENESEI Mihály		1713				
Antal		1817	1822			
KENYERES György		1829	1831—2		1849	
KERÉK István		1738				
KIS István		1713				
Lőrinc		1713				
KOCSIS Márton		1713		1713		
György	1750	1759	1756			apjával
János		1758	1750	1768—71		apjával
László	1789	1792				apjával
KOLLAR János	1855					
Pál	1856					
KOMÁROMI László	1767					apjával
KORSÓ Ferenc		1713				
KORSÓS György			1763			
KOSÁRI Mihály		1713	1724	1726—28		
KOVÁCS Péter		1713				
János		1775	1785—6			
Ferenc	1871					
KOZMA György	1807	1811				
KÖTELJÁRTÓ Tóbiás		1713				
LAKI István		1713				
István	1756		1759			apjával
LAKOS János		1713				
József		1767	1784			
László		1784				
József		1792		1795		mesterfi
László		1822	1824			
LÁZAR József		1850				+1868

	hit.	beáll.	szolg.	céhm.	not.	megjegyzés
LÓRÁNT György		1774	1784			
József		1830				
LÓRINCZ József	1804	1806				
MAIER Ferenc		1713				
MAJOR András		1713				
Mihály	1772	1783	1781			apjával
János		1816	1821		1822, 26	
MÁTÉ György	1856			1883		
MENYHART Pál		1763	1765	1790—3	1798—1800	
Antal		1817	1819—20	1837—8	1827	
József		1840	1843—4			másodszor is, lemond 1849
		1845				
Antal		1848				
MESTERHÁZI Mihály		1713	1728—29			
MOLNÁR Adám		1713	1713			
János		1713	1724			
NAGY Ferenc		1713	1728—9			
János		1774				
ifj. János		1802	1815			mesterfi
Antal	1850					kántoros
KIS NAGY János		1794	1799			
NYERS István		1713				
János		1775				mesterfi
Ferenc		1786	1791		1828—32	mesterfi
N. Ferenc		1810	1816		1835—6	mesterfi
György	1852	1852				
ORSI István		1791	1795—6			
PACSAI János		1775	1789—90			
PAPP József		1788	1793			
Ns. József		1812	1818	1830—1		+1845
György	1853	1853				
PERESZTEGI György if.	1830					
NB. PERSOVICS Mihály		1770	1777			
István		1829	1830			
József	1847	1851				
János					1849	+1849
János	1847	1849	1853			
Mihály		1850				
Sándor	1850	1852				
János	1880					
PETLENSZKI József		1799				
PORKOLÁB László		1764	1771			
József	1787	1788	1789—90			apjával
öreg Imre	1850					
ROBOZ Mihály		1713				
Imre		1757				
RADMANICS János		1768				
SÁGVÁRI László		1766				
SÓRÓS Mihály Ferenc		1713				
STERLIK János	1849	1845				
Zovar SZABÓ János		1713	1726—7			
SZABÓ István		1753				
László		1759				
Mihály		1774				
SZALAI József		1755	1763			
János		1786				
János		1790				
József		1808	1813		1833	mesterfi
ifj. József	1835	1836	1842			+1845
Ferenc	1840	1841				
Pius	1847	1849	1853			+1866
Antal		1849	1851	1871		
Ferenc	1850					kántoros
János	1851					
ifj. Antal	1871				1883	
SZÁNTÓ Márton		1713	1730	1733		
NB. SZENTPÁLI Mihály		1713				
SZÉKELY Ferenc		1713				
SZÉP Mátvás		1781				

	hit.	beáll.	szolg.	céhm.	not.	megjegyzés
János	1804	1807	1807	1826—7		„inas”
József		1847	1849—50			
György	1871					
SZITA Bence		1713				
Gergely		1713				
István		1713				
János		1713				
SZUPPONICS József		1788				
András		1814	1818			+1839
SZÜCS Ferenc		1765	1771			
NB. TOBAK Mihály		1713		1731		
Mihály		1713		1738, 1750		
Mihály	1756	1763				apjával
ifj. Mihály		1763				
TOLNAI János	1817					
TORMA Péter	1752					
TÓTH Mihály		1713				
VAJDA László		1713				
László	1765	1777	1775	1805—6		apjával
VARGA Pál		1763				
György	1822					
VASTAG Antal	1789	1793		1811	1818—20	apjával
István		1793	1797—8	1815		mesterfi
VÉGH Ferenc		1713	1738			
István		1713				
Miklós		1772				
Márton	1871					
VIASZ András		1713				
János		1794	1798			
VIDI Ferenc		1713	1726			
János		1713	1713			
Mihály		1713		1729—30		
VINCZE János		1763	1765			
István		1770	1777			
István		1800	1797 (?)	1820		
			1803—4			mesterfi
Márton	1832	1833	1836—40			
Ferenc		1833	1837—8			+1847
VIRÁG József		1748				
UR János		1763				
ZÁBÓ Imre (ZÁMBÓ)		1804				
János		1805	1809			
Imre	1817	1817	1825—27		1837—40	
István		1831	1833			+1865
ifj. György		1831	1835—6			
János	1843	1845	1847—8			
József	1850					

Jegyzetek

¹ Köszönettel tartozom Petánovics Katalinnak, Szolnok Jánosnak, Törő Lászlónak, a Zala Megyei Levéltárnak, akik adatok szolgáltatásával munkámat nagyon megkönnyítették.

² A halászcéhek könyvekben az Emecz név nem fordul elő.

³ Nagybákay Péter szíves levélbeni közlése 1967.

⁴ Sámuel Nikolette szíves szóbeli közlése szerint a Péterhidán lakó Káló János néhány évvel ezelőtt keszthelyi halászcéh iratokat semmisített meg. Mint mondta, dédapja céhmester volt, így kerültek az iratok a család birtokába. (MALONYAY IV. 1912, 43—44. lapján írja: „A telepre a halászmester Káló János ügyel... Nyilván régi halász... Oh, dehogy!

Jóralavó kőműves mester ember volt, de már hozzátanult a halászáshoz”. Egy Kalló János szerepel az alapítók közt. Káló Antallal 1834-ben találkoztunk.

⁵ Komáromi halászcéh 1696-os céhlevele. ELTE Könyvtár, Czéhlevelek XLIX. 3. Budai és pesti halászcéh 1697, Fővárosi levéltár. — Pozsonyi halászcéh 1712. Országos Levéltár, Acta mechanika (C 25). — Dévényi halászok 1679. Magyar Gazdaságtörténeti Szemle 1900. 177—180.

⁶ Bálint Sándor szíves levélbeni közlése, 1979.

⁷ Saját gyűjtés, Tutrakan, Bulgária, 1977.

⁸ Hogy milyen ünnepségség volt, arra nem tudunk adatokat szerezni.

IRODALOM

- BÁLINT 1977 Bálint Sándor: Ünnepi kalendárium I—II. Bp. 1977.
- BARTOCZ 1979 Bartocz József: Mezei grófok és más mesterségek. Bp. 1979.
- JANKÓ 1902 Jankó János: A Balaton-melléki lakosság néprajza. Bp. 1902.
- LUKÁCS 1951 Lukács Károly: Tiszai hatás a balatoni halászatban. Ethnographia, 1951.
- MALONYAY IV. 1912 Malonyay Dezső: A magyar nép művészete IV. Bp. 1912.
- MCK 1975 A magyarországi céhes kézműipar forrásanyagának katasztere. 2. Bp. 1975.
- NK I. 1956 A Balaton—Szent-Györgyi Halászcéh contractusa 1826. Néprajzi Közlemények. I. 1—4. sz. Bp. 1956.
- PETÁNOVICS 1981 Petánovics Katalin: A Festeticsek balatonkeresztúri uradalmának kontraktusai (1772—1793.). Zalai Gyűjtemény 17. Zalaegerszeg 1981.
- RÉTHELYI 1984 Réthelyi Jenő: Útszéli kereszték Keszthely környékén. Ethnographia, 1984.
- SOLYMOS 1967 Adatok a pécsi és mohácsi halászcéh történetéhez. Janus Pannonius Múzeum Évkönyve. Pécs 1967.
- SOLYMOS 1979 Solymos Ede: A tolnai halászcéh. A szekszárdi Béri Balogh Ádám Múzeum Évkönyve VIII—IX. (1977—78). Szekszárd 1979.
- SOLYMOS 1981 Solymos Ede: A batinai halászcéh. Halászat 1981/5.
- SOLYMOS 1984 Solymos Ede: A bajai halászcéh története. Cumania 8., Kecskemét, 1984.
- SOLYMOS 1987 Solymos Ede: Magyarországi halászcéhek és artikulusaik. Cumania 10., Kecskemét, 1987.
- TAKÁCS 1978 Takács Lajos: A Kis-Balaton és környéke. Somogyi Almanach 27—29. Kaposvár 1978.
- VAJKAI 1964 Vajkai Aurél: Balatonmellék. Bp. 1964.

Die Fischerzunft in Keszthely

Über die Fischerzunft von Keszthely wurden Beiträge auch früher publiziert. Hierorts analysiert der Verfasser aufgrund der erhaltengebliebenen Denkmäler die Entstehung, das Leben und die Eigenheiten dieser Zunft, sie mit den Zünften längs der Donau vergleichend.

1713 gründeten 62 Fischer diese Zunft. Zu dieser Zeit könnte die Zunftordnung ohne Unterschrift entstanden sein, worüber auch eine Kopie aus dem Jahr 1833 erhalten blieb. Die religiösen Vorschriften sind denen, vom Anfang des 18. Jahrhunderts bekannten anderen Privilegien mit Abweichung ähnlich. In Keszthely war dr. Hl. Andreas Patron, während anderswo der Hl. Peter u. Paul die Patrone waren. Die anderen Artikel beziehen sich aber — ausgenommen die Wahl der Dignitäre — ausschließlich auf die Fischerei. Von Lehrlingen, Gesellen, Wanderung, Meisterstücken und Witwenrecht ist nicht die Rede. Von Maria Theresia bekamen sie 1776 ein neues Privileg, in dem die Lage der Lehrlinge und Gesellen bzw. das Witwenrecht schon geregelt wurden. Darum geht es aber in dem erhaltengebliebenen Protokollen nicht.

Die Jungen erlernten die Fischerei meistens neben den Vätern. Sie legten den Schwur ab, daß sie ihren Fischerkameraden nicht schaden und dem Zunftmeister gehorchen. Nach einigen Jahren legten sie einen neueren Eid ab, und danach wurden sie Mitglieder der Zunft als Meister, ohne ihr Fachwissen in offizieller Form irgendwie (z. B. durch Lehrlingsbrief, Meisterwerk) beweisen zu müssen.

Das Fischereirecht gehörte dem Festetics-Gut von Keszthely auf dem südlichen Teil des Plattensees, und die Fischerzunft als Körperschaft nahm das Recht der sommerlichen Fischerei in Miete. Neben der Pachtgebühr beanspruchte der Gutsherr für sich noch eine gewisse Menge lebenden Fisch und das Vorkaufsrecht. Im Sommer fischten die Fischer allein oder in kleinen Gruppen mit Reusen, Fangreusen, Haken, ferner mit Harpunen und kleineren Netzen hauptsächlich an den schilfigen Stellen. Räumte ein Fischer eine Reusenstelle mit eigener Arbeit aus, oder kaufte eine solche Stelle für Geld, hatte er das ausschließliche Recht auf diese Stelle.

Im Winter fischte man mit dem großen Zugnetz des Gutsherrn unter dem Eis und bekam einen gewissen Teil des Fangs.

Das Fahrzeug der Fischer war das aus einem einzigen Baumstamm ausgeholte „Schiff“, welches sowohl auf der Zunftkanne als auch auf der Fahne dargestellt wurde.

Verträge weisen darauf hin, daß Fischerzünfte in Balatonszentgyörgy und Keresztúr gleichermaßen fungierten.

Der Verfasser beweist, daß die bisher der Keszthelyer Fischerzunft zugesprochene Lade wahrscheinlich der Zunft von Balatonszentgyörgy behörte.

Das karpfenförmige Schild der Fischerzunft ist in Ungarn allein in Keszthely bekannt (1859) und vielleicht noch ein Exemplar aus Balatonszentgyörgy. Andere solche Schilder wurden nicht erwähnt.

Die behandelte Fischerzunft zerfiel im Jahre 1884, als die Plattensee — Fischergenossenschaft gegründet wurde. Die Mitglieder dieser Organisation waren Wasserbesitzer und Pächter. Solange die Zunft funktionierte, wurden 251 Fischer unter 107 Familiennamen registriert. Es gab sieben Familien von denen 7 bis 11 Männer im Laufe der 170 Jahre Fischer waren. Aufgrund der Namen war der Großteil der Fischer ungarisch; nur ab und zu taucht der Name eines Südslawen oder Deutschen auf.

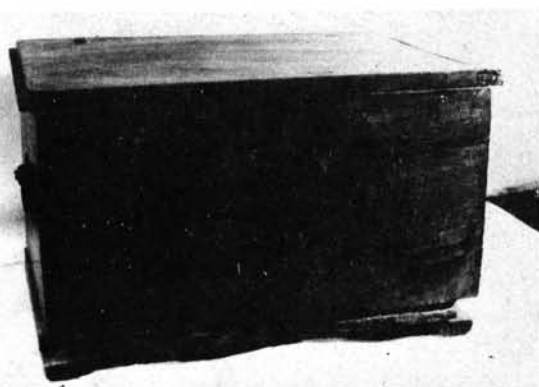
Der Verfasser zog die Schlußfolgerung, daß sich eine spezielle Variante der Fischerzünfte am Plattensee entfaltet. Es ist anzunehmen, daß auch das Gut selbst zur Entstehung dieser Variante — wie auf dem anderen Großgrundbesitz in Tihany — beitrug. Die Fischer am Plattensee standen mit den Zünften längs der Donau in kleiner Verbindung. Bei den letztgenannten Zünften kann man auch viele deutsche Einwirkung entdecken, aber auch die Art und Weise der Fischerei am Plattensee wich von der Flußfischerei ab. Die Fischer am Plattensee arbeiteten — mit Ausnahme der Fischerei unter dem Eis im Winter — mit kleinen Werkzeugen, während die Zunftmitglieder entlang der Donau hauptsächlich mit großen Netzen fischten. Aus den voneinander abweichenden Arbeitsorganisationen ergab sich auch das verschiedenartige Leben innerhalb der Zünfte.

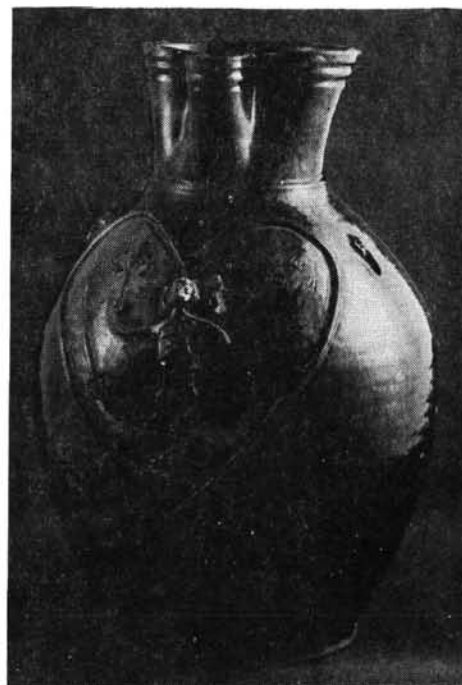
1. kép: A keszthelyi „céhponty”

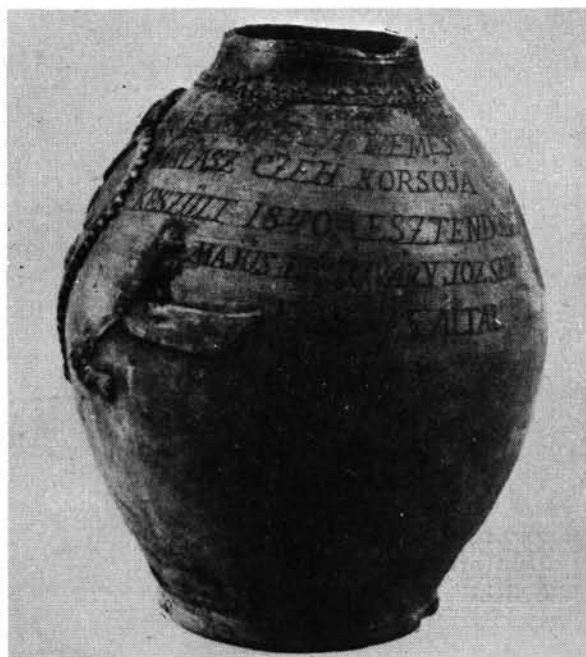
2. kép: A vörsi (?) „céhponty”

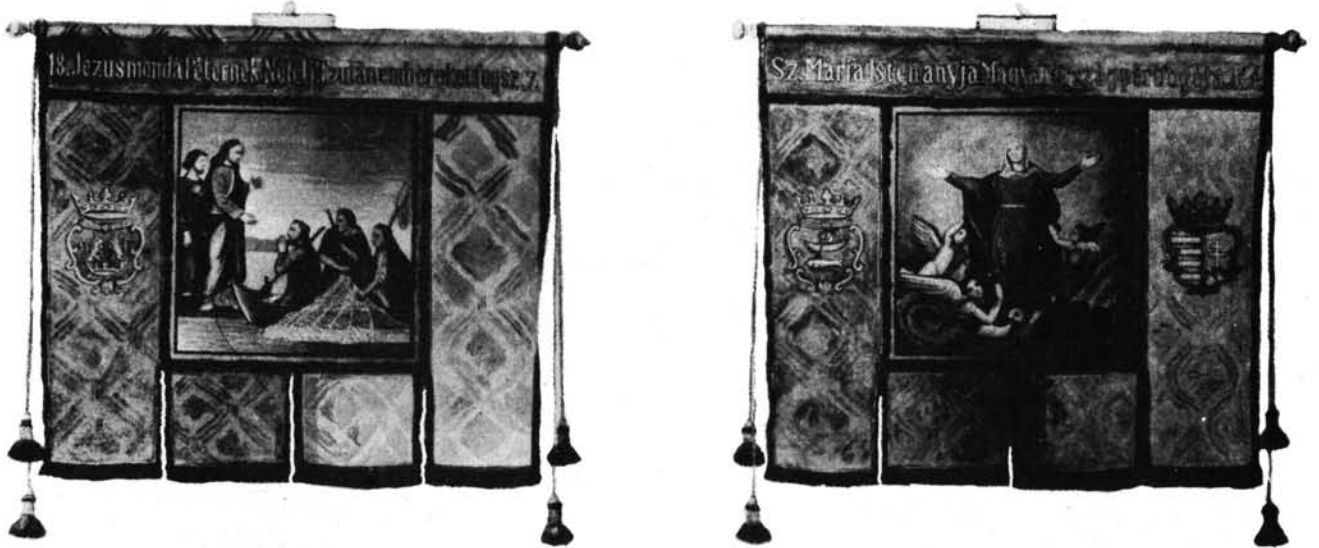
3. kép: Céhláda 1849-ből

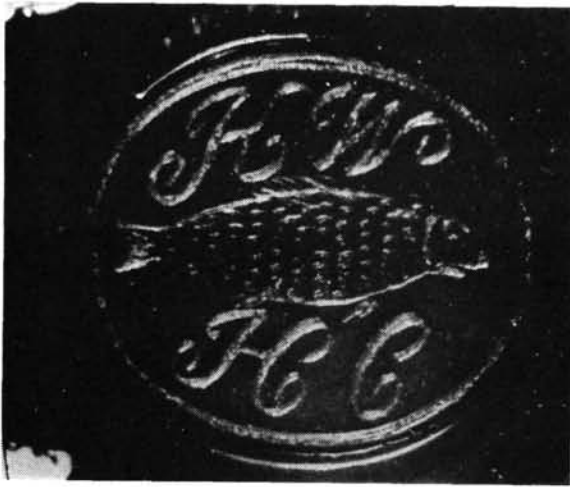
4. kép: Az 1774-es céhkorsó

5. kép: Az 1840-es céhkorsó

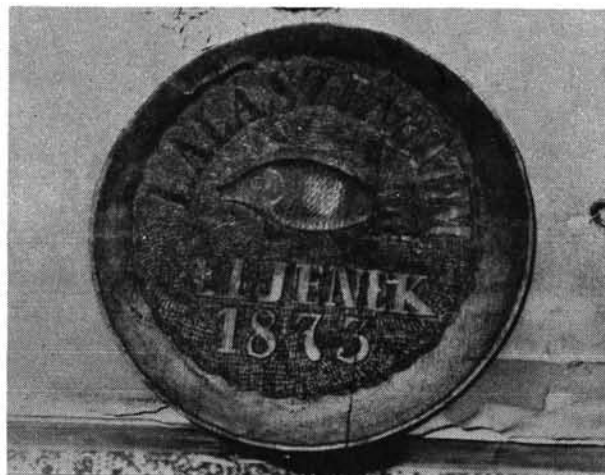
6. kép: A keszthelyi céhzászló

7. kép: A keszthelyi halászcéh pecsétje

8. kép: Az 1871-es pecsét lenyomatának rajza

9. kép: Hordófenék